CRB 2026-2915 **18 nov. 2026**

VERSLAG

Verslag betreffende de stand van zaken van de Belgische overheidsfinanciën

Blijde Inkomstlaan 17-21 1040 Brussel
Avenue de la Joyeuse Entrée 17-21 1040 Bruxelles
T 02 233 88 11
E mail@ccecrb.fgov.be
www.ccecrb.fgov.be

Inhoudsopgave

Inleiding **4**

1. Situering **4**

2. Houdbaarheid **12**

2.1. Vergrijzing van de bevolking 13

2.2. De rentelasten 14

3. Impact klimaatopwarming op overheidsfinanciën **20**

3.1. Budgettaire effecten van klimaatopwarming 20

3.2. Schattingen van de impact op de overheidsfinanciën 23

4. Productiviteit **28**

5. Aanbevelingen van de Raad **31**

5.1. Een zorgwekkende begrotingssituatie 31

5.2. De kwaliteit van de overheidsuitgaven en -ontvangsten 32

5.3. De structurele hefbomen voor economische groei versterken 33

5.4. Werkgelegenheid en vergrijzing 35

5.5. Defensie-investeringen 36

5.6. Klimaatverandering 36

5.7. Coördinatie tussen bestuursniveaus 38

5.8. Inclusie van sociaal overleg 39

5.9. Conclusie 40

Bibliografie **41**

Lijst van grafieken

Grafiek 1-1: Geconsolideerde bruto-schuld van de gezamenlijke overheid in België en in de buurlanden, 1995-2025 (% van bbp) 5
Grafiek 1-2: Raming 2025 en vooruitzichten 2026-2027 vorderingensaldo gezamenlijke overheid België en buurlanden (% van bbp) 6
Grafiek 1-3: Ontwikkeling van de ontvangsten en primaire uitgaven van de Belgische gezamenlijke overheid, 1970-2031 (%van bbp) 9
Grafiek 1-4: Ontwikkeling van het primair saldo van de Belgische gezamenlijke overheid, 1970-2031 (%van bbp) 10
Grafiek 2-1: Rentevoet op uitgegeven overheidsobligaties (10 jaar) in geselecteerde landen, 1990-2026 (in %) 15
Grafiek 2-2: Rentevoet op uitgegeven overheidsobligaties (10 jaar) geselecteerde landen, 2020-2026 (in procent) 16
Grafiek 2-3: Vorderingensaldo Belgische gezamenlijke overheid (% van bbp), impliciete intrestvoet op Belgische overheidsschuld en nominale groei, 1995-2025 18
Grafiek 2-4: Componenten van het sneeuwbaleffect voor de Belgische gezamenlijke overheidsschuld, 2024-2036 (% van bbp) 19
Grafiek 3-1: Verschil overheidsschuld in 2050 tussen 2 scenario's NGFS en basisscenario DSA (in % van bbp) 25
Grafiek 4-1: Gemiddelde jaarlijkse publieke investeringen over de periode 2023-2025 in België en geselecteerde landen (% van bbp) 31

Lijst van tabellen

Tabel 1-1: Inkomsten en uitgaven Belgische gezamenlijke en federale overheid, 2020-2029 (% van bbp) 7
Tabel 1-2: Initieel voorzien vorderingensaldo bij vastlegging NBSPMT, raming 2025 en vooruitzichten 2026-2031 vorderingensaldo gezamenlijke Belgische overheid, Entiteit I en Entiteit II (% van bbp) 8
Tabel 1-3: Ontwikkeling netto nationaal gefinancierde primaire uitgavengroei voor de gezamenlijke overheid 2025-2031 11
Tabel 1-4: Controlerekening uitgavennorm Entiteit I (federale overheid & sociale zekerheid) 2025-2031 12
Tabel 2-1: Impact van alle pensioenmaatregelen op de budgettaire kosten van de vergrijzing in 2040, 2050 en 2070, verschil tussen het SCvV-referentiescenario2025 en een scenario zonder de maatregelen (in procenten van het bbp) 13
Tabel 2-2: Ontwikkeling van de sociale uitgaven en budgettaire kosten van de vergrijzing, 2025-2070 (% van bbp) 14
Tabel 2-3: Ontwikkeling van het sneeuwbaleffect 2025-2031 19
Tabel 3-1: Effecten van de klimaatopwarming op de Belgische overheidsfinanciën volgens uiteenlopende studies 24
Tabel 4-1: Gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de arbeidsproductiviteit per uur in België en in geselecteerde landen over de periode 2000-2024 29
Tabel 4-2: Gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de arbeidsproductiviteit per sector in België en in buurlanden, 2000-2024 29
Tabel 4-3: Gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de toegevoegde waarde in volume en van de gewerkte uren in België en in geselecteerd landen, 2000-2024 30

Inleiding

Houdbare overheidsfinanciën zijn onmisbaar voor een sterke welvaartstaat. Vandaag staat de houdbaarheid ervan echter onder druk. België heeft immers een hoge overheidsschuld in combinatie met demografische, klimaatgerelateerde, geopolitieke en monetaire ontwikkelingen die de publieke uitgaven opdrijven. Deze context stelt de beleidsmakers voor een zware uitdaging die moeilijke keuzes vereist met ingrijpende, langdurige gevolgen voor heel de samenleving.

De sociale partners volgen deze problematiek van nabij op. Het sociaal overleg biedt een ideaal forum in de zoektocht naar een evenwichtig beleid om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te vrijwaren, met een breed draagvlak binnen de samenleving. Dit verslag wil hieraan bijdragen.

In het eerste hoofdstuk overlopen we de kerncijfers om de huidige begrotingssituatie te positioneren. In het volgende hoofdstuk leggen we het verband met de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Eén element dat hier een toenemende impact op heeft en dat binnen de nieuwe Europese begrotingsregels sterker moet worden geïntegreerd in de meerjarige begrotingstrajecten is de klimaatopwarming[1]. Dit analyseren we meer in detail in het derde hoofdstuk. Vervolgens gaan we kort in op de rol van de productiviteit voor de overheidsfinanciën. Deze vier hoofdstukken vormen een gedeelde analyse van de sociale partners en dienen als input voor de aanbevelingen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in het laatste hoofdstuk. Daarnaast nemen de sociale partners notitie van de evaluaties en aanbevelingen van de EC en de Raad van de EU.

1. Situering

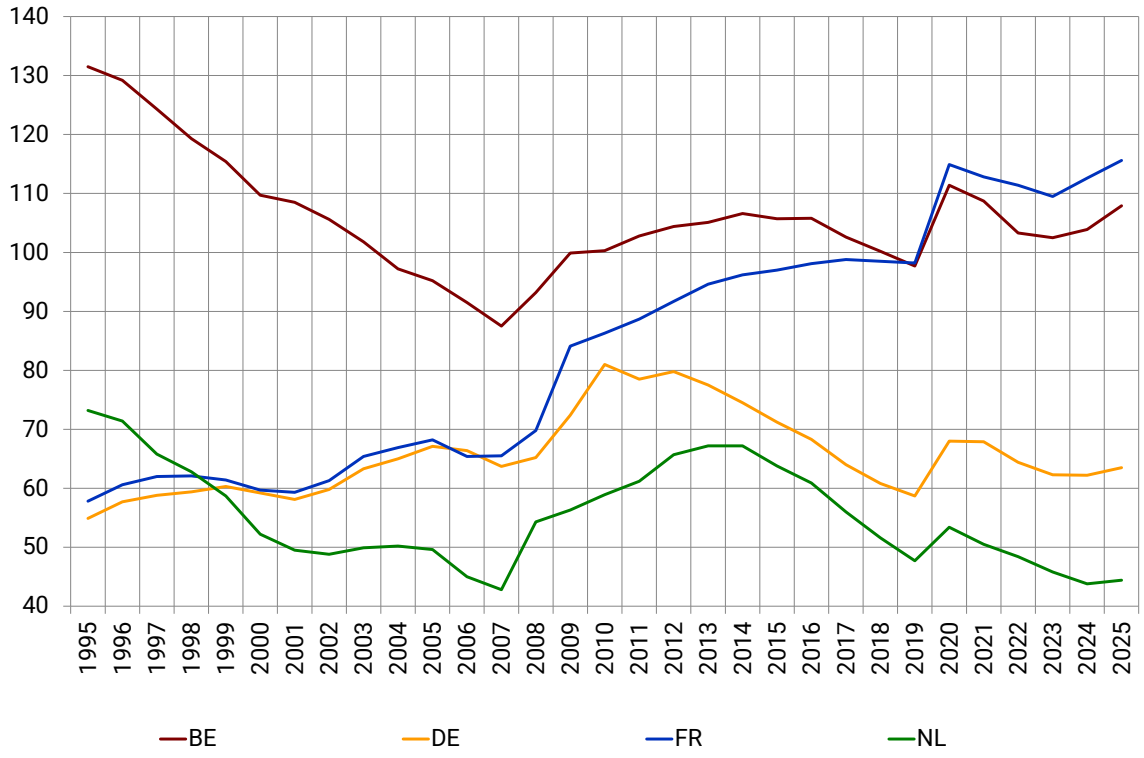
Midden de jaren 1990 bereikte de Belgische overheidsschuld een hoogtepunt, ver boven het niveau van de buurlanden (Grafiek 1-1). Deze werd vervolgens sterk afgebouwd, onder impuls van de begrotingssanering van het Globaal Plan vanaf 1994[2] en geholpen door een gunstige intrestdynamiek. Grosso modo kunnen drie periodes worden onderscheiden. Van 1985 tot en met 2008 was er een periode van herstel, waarin België continu een primair begrotingsoverschot had en het vorderingensaldo evolueerde van een dieptepunt in 1981 naar een evenwicht rond de eeuwwisseling. De tweede periode startte met het uitbreken van de financiële en eurocrisis rond 2008-2009 en duurde tot 2019. Daarin fluctueerde het Belgische primair saldo rond een evenwicht en nam het vorderingensaldo initieel een duik, waarna het zich enigszins herstelde. Dit vertaalde zich in een toename van de schuldgraad vanaf 2008, met een herstel tussen 2017 en 2019. De laatste periode begon met de COVID-crisis in 2020, waarin zowel het primair als het vorderingensaldo sterk negatief werden en de schuldgraad

[1] Richtlijn van de Raad (EU) 2024/1265 van 29 april 2024

[2] Het Globaal Plan werd in 1993 aangenomen in de context van de voorbereiding op de toetreding tot de Europese Economische en Monetaire Unie (EMU) en van de voorschriften van het Verdrag van Maastricht inzake sanering van de overheidsfinanciën. Het bevatte een combinatie van maatregelen over met name de hervorming van het indexeringssysteem, de verhoging van de btw, de hervorming van de werkloosheid, de verlaging van de werkgeversbijdragen en de verhoging van de medische erelonen.

een opwaartse tendens vertoonde. In 2025 bedroeg de Belgische overheidsschuld 108% van het bbp. Dit is aanzienlijk lager dan in de jaren 1990, iets lager dan in Frankrijk, maar gevoelig hoger dan in Duitsland en Nederland.

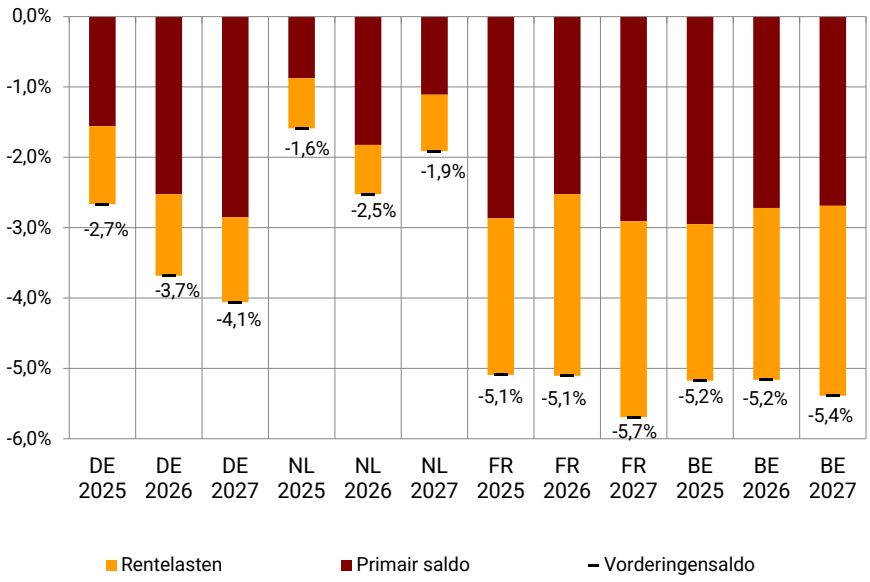
Grafiek 1-1: Geconsolideerde bruto-schuld van de gezamenlijke overheid in België en in de buurlanden, 1995-2025 (% van bbp)

Bron: Eurostat

Het vorderingensaldo van de gezamenlijke Belgische overheid bedroeg in 2025 -5,2% van het bbp en was daarmee het laagste in de eurozone (Grafiek 1-2). Het begrotingstekort was dat jaar nagenoeg even groot in Frankrijk (5,1% van het bbp) en aanzienlijk kleiner in Duitsland (2,7% van het bbp) en Nederland (1,6% van het bbp).

Grafiek 1-2: Raming 2025 en vooruitzichten 2026-2027 vorderingensaldo gezamenlijke overheid België en buurlanden (% van bbp)

Bron: AMECO (European Economic Forecast, Spring 2026)

In 2024 bedroeg het Belgische begrotingstekort nog 4,4%. De toename van het begrotingstekort tot 5,2% van het bbp in 2025 was voornamelijk het gevolg van lagere inkomsten uit directe belastingen, m.n. van ondernemingen, indirecte belastingen en hogere defensie-uitgaven (EC, 2026b). Ook in het voortgangsverslag dat de federale overheid indiende bij de EC op 30 april 2026 wordt de achteruitgang van het vorderingensaldo met 0,8% van het bbp verklaard door de daling van het gewicht van de ontvangsten (-0,7% van het bbp) en dan vooral van de fiscale en parafiscale ontvangsten (-0,5% van het bbp, zie ook Tabel 1-1)[3]. Ondanks consolidatiemaatregelen om de uitgaven onder controle te houden[4], zou het tekort volgens de voorjaarsprognoses van de EC in 2026 enkel stabiliseren (5,2% van het bbp) als gevolg van een zwakke economische groei en stijgende rentebetalingen en in 2027 zou het bij ongewijzigd beleid licht stijgen (5,4% van het bbp). Desalniettemin beoordeelt de Raad van de EU (2026) de begrotingskoers in beide jaren als contractief[5].

[3] Daarbij wordt opgemerkt dat de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting in 2024 tijdelijk positief werden beïnvloed door hoge voorafbetalingen.

[4] Het Monitoringcomité (2026b) wijst erop dat de opeenvolgende besparingen op personeelsuitgaven de goede werking van bepaalde overheidsdiensten in het gedrang brengen. Er is daardoor een reëel risico voor een negatieve impact op de ontvangsten en uitgaven van Entiteit I.

[5] Deze wordt gemeten als het verschil tussen het groeipotentieel op middellange termijn en de verandering in de primaire uitgaven (discretionaire maatregelen aan de ontvangstenzijde niet meegerekend). Dit zou in 2026 en 2027 overeenkomen met een negatieve impuls van resp. 0,8% en 0,6% van het bbp.

Tabel 1-1: Inkomsten en uitgaven Belgische gezamenlijke en federale overheid, 2020-2029 (% van bbp)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026*	2027	2028	2029
Gezamenlijke overheid										
Totale ontvangsten	49,4%	49,5%	48,9%	48,8%	49,7%	49,0%	49,5%	49,2%	49,0%	48,5%
Waarvan directe belastingen huishoudens	12,0%	11,6%	12,1%	11,9%	12,2%	12,1%	12,3%	12,3%	12,2%	11,9%
directe belastingen vennootschappen	3,3%	3,8%	3,9%	3,9%	4,4%	4,2%	4,3%	4,3%	4,2%	4,2%
indirecte belastingen	12,7%	13,1%	12,2%	12,1%	11,8%	11,6%	11,6%	11,6%	11,8%	11,8%
werkelijke sociale premies	13,4%	13,0%	12,7%	12,8%	13,0%	13,0%	12,9%	13,0%	13,0%	12,9%
Totale uitgaven	58,5%	54,9%	52,5%	52,8%	54,1%	54,2%	54,5%	54,5%	54,5%	54,6%
Waarvan sociale uitkeringen	27,5%	25,9%	24,8%	24,8%	25,5%	25,7%	25,7%	25,9%	26,0%	26,0%
rentelasten	2,0%	1,7%	1,6%	2,0%	2,2%	2,2%	2,5%	2,8%	2,9%	3,1%
Vorderingensaldo	-9,0%	-5,4%	-3,6%	-4,0%	-4,4%	-5,1%	-5,1%	-5,2%	-5,4%	-6,0%
Federale overheid										
Totale ontvangsten	23,6%	25,0%	24,7%	24,5%	25,0%	24,6%	24,9%	24,7%	24,4%	23,9%
Waarvan directe belastingen huishoudens	8,2%	8,5%	8,8%	8,6%	8,9%	8,6%	8,8%	8,8%	8,7%	8,4%
directe belastingen vennootschappen	3,2%	3,8%	3,9%	3,9%	4,4%	4,1%	4,3%	4,2%	4,2%	4,1%
indirecte belastingen	9,2%	9,7%	9,1%	9,1%	8,7%	8,7%	8,6%	8,6%	8,6%	8,5%
Totale uitgaven	30,8%	28,9%	27,2%	27,7%	27,8%	28,3%	28,5%	29,2%	29,2%	29,4%
Waarvan overdrachten aan andere overheden	20,3%	19,1%	17,4%	18,2%	18,0%	18,3%	17,8%	18,4%	18,2%	18,2%
rentelasten	1,8%	1,5%	1,3%	1,5%	1,8%	1,8%	2,0%	2,2%	2,3%	2,5%
Vorderingensaldo	-7,2%	-4,0%	-2,4%	-3,2%	-2,7%	-3,7%	-3,6%	-4,6%	-4,7%	-5,5%

* Vooruitzichten vanaf 2026
Bron: FPB (2026c)

Het Monitoringcomité (2026a) was in maart iets optimistischer over het begrotingstekort in 2026 (5,0% van het bbp, 2e lijn in **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**), maar zijn vooruitzichten waren gebaseerd op de economische vooruitzichten 2027-2031 van het Federaal Planbureau (FPB) van februari 2026. Daardoor werd er nog geen rekening gehouden met de negatieve economische effecten van het conflict in het Midden-Oosten.

De federale regering baseerde zich voor de begrotingscontrole in april 2026 op het optimistischere verslag van het Monitoringcomité. Het Rekenhof (2026) merkt op dat de aangepaste begroting evenmin rekening houdt met een aantal andere maatregelen zoals het uitstel van de pensioenhervorming en de wijziging van de indexberekening voor de lonen en sociale uitkeringen. In zijn commentaar op de begrotingscontrole wijst het Rekenhof er verder op dat het vorderingensaldo van Entiteit I in 2029 veel slechter zou zijn dan in de initiële begroting was voorzien. Het zou achteruitgaan van -24,5 miljard euro in 2026 (-3,7% van het bbp) tot -36,2 miljard euro in 2029 (-5% van het bbp). Twee ontwikkelingen liggen aan de basis van die verslechtering. De eerste is de daling van het primair saldo met 6,5 miljard euro tussen 2026 en 2029, waardoor het zou uitkomen op een tekort van 18,7 miljard euro. Daarbij blijft het deel uitgaven, uitgedrukt in procenten van het bbp, vrij stabiel. De daling van het primair saldo is het gevolg van de sterke afname van de ontvangsten, nl. van 30,4% van het bbp in 2026 tot 29,5% in 2029. De tweede reden voor de geprojecteerde verslechtering van het vorderingensaldo is de toename van de rentelasten, van 12,3 miljard euro in 2026 tot 17,5 miljard euro in 2029. Het Rekenhof maakt zich in dit verband zorgen dat er een sneeuwbaleffect zou kunnen ontstaan (cf. infra). Volgens de recentere middellangetermijnvooruitzichten van het FPB (2026c), van juni 2026, zouden de rentelasten in 2029 18,4 miljard euro bedragen, goed voor 46% van het begrotingstekort van de federale overheid (zie ook Tabel 1-1).

Tabel 1-2: Initieel voorzien vorderingensaldo bij vastlegging NBSPMT, raming 2025 en vooruitzichten 2026-2031 vorderingensaldo gezamenlijke Belgische overheid, Entiteit I en Entiteit II (% van bbp)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Gezamenlijke overheid							
Projectie NBSPMT[1]	-4,7%	-4,6%	-4,1%	-3,5%	-3,0%	-	-
Monitoringcomité maart 2026[2]	-5,2%	-5,0%	-5,1%	-5,1%	-5,6%	-5,8%	-6,0%
Voortgangsverslag 30 april 2026[3]	-5,2%	-4,9%	-	-	-	-	-
Monitoringcomité juli 2026[4]	-5,2%	-5,1%	-5,1%	-5,4%	-5,8%	-6,1%	-6,2%
Entiteit I (Federale overheid & Sociale Zekerheid)							
Initiële begroting april 2025[5]	-4,0%	-3,7%	-3,5%	-3,5%	-3,7%		
Monitoringcomité maart 2026[2]	-3,7%	-3,8%	-4,3%	-4,4%	-4,9%	-5,1%	-5,4%
Monitoringcomité juli 2026[4]	-3,7%	-3,9%	-4,4%	-4,8%	-5,2%	-5,4%	-5,7%
Entiteit II (FPB, juli 2026)							
Gemeenschappen en gewesten	-1,4%	-1,2%	-0,7%	-0,6%	-0,5%	-0,5%	-0,5%

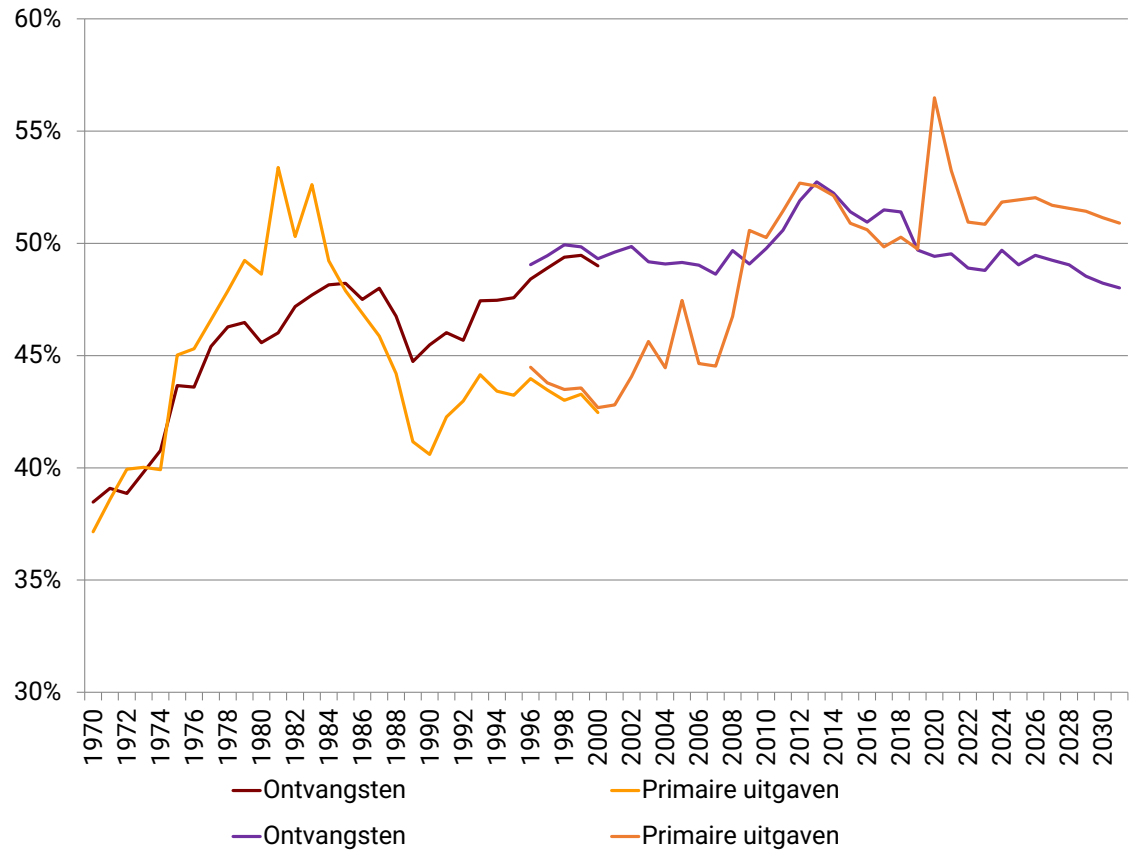
1. Deze lijn herneemt het vorderingensaldo van de gezamenlijke Belgische overheid dat in overleg met de Europese Commissie werd beoogd bij de vastlegging van het nationaal budgettair-structureel plan voor de middellange termijn begin 2025 en dat werd goedgekeurd door de Raad van de EU. De uitgavennorm werd vastgelegd met de verwachting dat deze zou toelaten om het hier weergegeven traject voor het vorderingensaldo te realiseren. Zoals de tabel toont, is deze projectie inmiddels achterhaald. Conform de Europese regelgeving moet enkel de uitgavendoelstelling worden nageleefd voor de duur van het NBSPMT.
2. Deze lijn toont het gerealiseerde vorderingensaldo in 2025 en de ramingen die het Monitoringcomité publiceerde in maart 2026
3. Dit is het begrote vorderingensaldo in het voortgangsverslag dat werd ingediend bij de Europese Commissie op 30 april 2026 waarin de resultaten van de begrotingscontrole van de federale overheid zijn geïntegreerd.
4. Deze lijn toont de ramingen die het Monitoringcomité publiceerde in juli 2026

Bronnen: FPB (2026b), Monitoringcomité (2026a en 2026b)

In zijn verslag van juli 2026 bevestigde het Monitoringcomité (2026b, **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) dat het begrotingstekort van Entiteit I bij ongewijzigd beleid in 2029 met 5,2% van het bbp aanzienlijk groter zou zijn dan was voorzien in de initiële begroting (3,7% van het bbp).

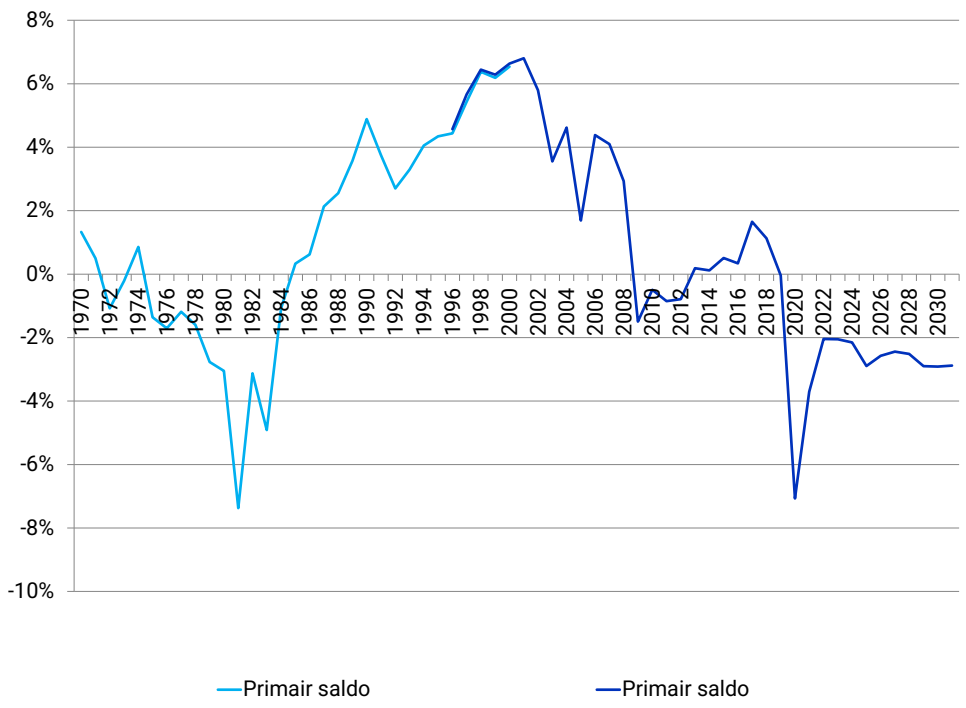
Grafiek 1-3 en Grafiek 1-4 tonen de ontwikkeling van de Belgische overheidsuitgaven en -ontvangsten en van het primair saldo over een langere termijn.

Grafiek 1-3: Ontwikkeling van de ontvangsten en primaire uitgaven van de Belgische gezamenlijke overheid, 1970-2031 (%van bbp)

De reeksen die starten in 1996 zijn gebaseerd op een ander classificatiesysteem dan de voorgaande reeksen, maar ook binnen elke reeks kunnen methodologische wijzigingen optreden doorheen de tijd.
Vooruitzichten vanaf 2026
Bron: Federaal Planbureau

Grafiek 1-4: Ontwikkeling van het primair saldo van de Belgische gezamenlijke overheid, 1970-2031 (%van bbp)

De reeksen die starten in 1996 zijn gebaseerd op een ander classificatiesysteem dan de voorgaande reeksen, maar ook binnen elke reeks kunnen methodologische wijzigingen optreden doorheen de tijd.
Vooruitzichten vanaf 2026
Bron: Federaal Planbureau

Europees budgettair kader

In 2025 keurde de Raad van de EU een nationaal budgettair-structureel plan voor de middellange termijn (hierna: NBSPMT) goed voor België voor de periode 2025-2031. Hierin werden uitgavennormen vastgelegd die het Belgische vorderingensaldo en de overheidsschuld conform de Europese doelstellingen moeten houden. Eenmaal het NBSPMT is vastgelegd, wordt het begrotingsbeleid binnen het Europees budgettair kader exclusief beoordeeld op basis van de ontwikkeling van de groei van de netto primaire uitgaven. De EC controleert m.a.w. enkel of de uitgavennorm niet wordt overschreden. Dit neemt uiteraard niet weg dat de ontwikkeling van het vorderingensaldo belangrijk blijft voor de nationale beleidsmakers om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te verzekeren en om bij de vastlegging van het eerstvolgende NBSPMT geen dramatische correcties te moeten doorvoeren.

Toen het NBSPMT door de Raad van de EU (Ecofin) werd goedgekeurd op 20 juni 2025 werd een maximale jaarlijkse groei van de netto nationaal gefinancierde primaire uitgaven (hierna: netto-uitgaven) van 2,5% over zeven jaar voorgeschreven (lijnen 1 en 2 in Tabel 1-3). Dit moest het Belgische structureel begrotingstekort terugdringen van 4,2% van het bbp in 2024 tot 2,1% van het bbp in 2029. Die uitgavennorm was echter gebaseerd op veronderstellingen inzake potentiële groei, inflatie en rentelasten die volgens recentere vooruitzichten te optimistisch blijken te zijn. De Nationale Bank van België (2026) berekende dat wanneer die

veronderstellingen worden geactualiseerd op basis van de vooruitzichten van het FPB van februari 2026, de naleving van de uitgavennorm in 2029 zou leiden tot een structureel tekort van 3,6% van het bbp in 2029[6]. Als ook rekening wordt gehouden met de correctie van de uitgavennorm voor discretionaire ontvangstenmaatregelen – die over de periode 2024-2029 zouden dalen met 1% van het bbp – dan zou het structureel tekort bij naleving van de uitgavennorm in 2029 toenemen tot 4,6% van het bbp.

Volgens het voortgangsverslag van 30 april 2026 zouden de netto-uitgaven in 2026 iets minder snel groeien dan het bbp (-0,3 procentpunt bbp), ondanks de toename van de defensie-uitgaven (met 0,2 procentpunt bbp). De netto-uitgaven van de gezamenlijke overheid zouden over 2025 en 2026 gecumuleerd met 5,9% groeien, wat 0,2 procentpunt lager is dan de norm van het NBSPMT (lijnen 3 en 4 in Tabel 1-3).

Tabel 1-3: Ontwikkeling netto nationaal gefinancierde primaire uitgavengroei voor de gezamenlijke overheid 2025-2031

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
1. Uitgavennorm NBSPMT (jaarlijks)	3,6%	2,5%	2,5%	2,1%	2,1%	-	-
2. Uitgavennorm NBSPMT (cumulatief)	3,6%	6,1%	8,8%	11,1%	13,4%	-	-
3. Voortgangsverslag 30 april 2026 (jaarlijks)	3,8%	2,0%	-	-	-	-	-
4. Voortgangsverslag 30 april 2026 (cumulatief)	3,8%	5,9%	-	-	-	-	-

Bron: Monitoringcomité (2026a en 2026b)

Voor de evaluatie van de netto-uitgaven van Entiteit I baseerde het Monitoringcomité (2026b) zich op de norm die werd berekend door de Hoge Raad voor Financiën (Tabel 1-4). Deze evaluatie dateert van juli 2026 en houdt rekening met de op dat moment recentst beschikbare informatie. Behalve in 2026 zou de groei van de netto-uitgaven (lijn 5 in de tabel) over de hele periode 2025-2031 (i.e. de duur van het NBSPMT) de norm overschrijden. In het kader van de nationale ontsnappingsclausule voor defensie-uitgaven heeft de Raad van de EU België evenwel toestemming gegeven om al de militaire uitgaven tussen 1,04% van het bbp en 2,54% van het bbp buiten de begroting te houden tot en met 2028. Rekening houdende met deze flexibiliteit voldoet Entiteit I tot 2028 wel degelijk aan de uitgavennorm (lijnen 10 en 11). Als nadien geen flexibiliteit wordt toegestaan en de netto-uitgaven inmiddels niet zouden wijzigen, zullen de gecumuleerde netto-uitgaven van Entiteit I de norm in 2029 overschrijden met 1,04% van het bbp wat in dat jaar zou overeenkomen met 7,7 miljard euro.

[6] Zoals werd vermeld, blijken ook die vooruitzichten inmiddels te optimistisch. Hierbij werd ook geen rekening gehouden met de flexibiliteit die de EC geeft voor defensie-uitgaven in het kader van de nationale ontsnappingsclausule.

Tabel 1-4: Controlerekening uitgavennorm Entiteit I (federale overheid & sociale zekerheid) 2025-2031

			2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Norm Entiteit I*	%	(1)	3,81%	2,96%	2,54%	2,32%	2,27%	2,50%	2,62%
Netto-uitgaven	mia €	(2)	190,2	197,6	205,4	213,7	219,6	224,5	231,6
Discretionaire ontvangstenmaatregelen (excl. one-o	mia €	(3)	0,0	2,3	1,0	0,1	-0,8	-1,3	-0,2
Netto-uitgaven (na 2.)	mia €	(4)=(3)-(2)	190,2	195,3	204,4	213,6	220,4	225,8	231,8
Groei netto-uitgaven	%	$(5)=(4)/(2)_{t-1}$	4,5%	2,6%	3,4%	4,0%	3,1%	2,9%	3,2%
Jaarlijkse afwijking	mia €	$(6)=[(5)-(1)]*(2)_{t-1}$	1,2	-0,6	1,8	3,4	1,8	0,8	1,4
Gecumuleerde afwijking	mia €	$(7)=(7)_{t-1}+(6)$	1,2	0,6	2,4	5,8	7,7	8,4	9,8
Controlerekening									
Jaarlijkse balans (% bbp) (+=hoger dan norm)	% bbp	(8)=(6) in % bbp	0,2%	-0,1%	0,3%	0,5%	0,2%	0,1%	0,2%
Gecumuleerde balans	% bbp	(9)=(7) in % bbp	0,2%	0,1%	0,4%	0,8%	1,0%	1,1%	1,3%
Flexibiliteit inzake defensie	% bbp	(10)	0,51%	0,75%	0,97%	1,04%	-	-	-
Gecumuleerde balans na flexibiliteit (% bbp)	% bbp	(11)=(9)-(10)	-0,32%	-0,65%	-0,61%	-0,21%	1,04%	1,11%	1,26%

* Gebaseerd op verdeelsleutel 3, die rekening houdt met het aandeel van elke overheid in zowel de totale overheidsuitgaven als -inkomsten

Bron: Monitoringcomité (2026b)

2. Houdbaarheid

De overheidsschuld wordt als houdbaar beschouwd als de kans groot is dat de overheid in staat is haar huidige en toekomstige verplichtingen na te komen zonder onhaalbare of ongewenste beleidsmaatregelen te moeten nemen.

Voor de beoordeling van de houdbaarheid op lange termijn baseert de EC zich in de eerste plaats op de zgn. S2-indicator. Die geeft weer met hoeveel % van het bbp het structureel primair saldo van de gezamenlijke overheid zou moeten stijgen om de overheidsschuld op lange termijn te stabiliseren[7]. In 2027 zou dit voor België om 7,0% van het bbp gaan, aanzienlijk meer dan in de buurlanden. Aangezien de EC dat jaar een structureel primair tekort van 2,3% van het bbp verwacht, betekent dit dat er een structureel primair overschot van 4,7% van het bbp in 2027 nodig zou zijn voor een stabilisering van de Belgische overheidsschuld op lange termijn. Van de benodigde verbetering met 7,0% van het bbp zou 3,3 procentpunt nodig zijn om de ongunstige uitgangspositie – i.e. het initiële begrotingstekort – te compenseren en 3,7 procentpunt om de toekomstige vergrijzingskosten te dekken[8]. Het is belangrijk op te merken dat de berekening van de S2-indicator nog geen rekening houdt met de verbetering van de

[7] Het gebruik van dergelijke modellen binnen de Europese budgettaire governance is niet onbesproken. Keuzes rondom de gehanteerde economische modellen en parameters die neutraal lijken, zouden het beleid kunnen sturen. De kritiek houdt o.m. in dat economische modellen zoals die van de *Debt Sustainability Analysis* (DSA) ideologisch gedreven technische keuzes impliceren die de besluitvorming in bepaalde omstandigheden kunnen sturen, terwijl die modellen geneigd zijn om de prioriteiten en de overtuigingen van de beleidsmakers te reproduceren. Zie bv. Heimberger et al. (2020).

[8] De S2-indicator bedroeg 4,1% voor Duitsland, 3,9% voor Nederland en 3,1% voor Frankrijk. De vergelijking met de buurlanden moet echter voorzichtig worden geïnterpreteerd omdat de vergrijzingskosten niet in elk land op dezelfde manier in de S2-indicator zijn verwerkt. Aldus wordt in België rekening gehouden met automatische aanpassingen van de pensioenen aan de inflatie en welvaart die elders niet van toepassing zijn. Daarnaast situeert een groter deel van de vergrijzingskosten in Nederland zich bij private verzekeraars. Volgens de EC zouden de toekomstige extra overheidsuitgaven gekoppeld aan de vergrijzing 1,4% van het bbp bedragen in Duitsland, 2,8% van het bbp in Nederland en 0,1% van het bbp in Frankrijk.

begrotingsvooruitzichten als gevolg van de pensioenhervorming die de regering-De Wever doorvoerde, noch met de impact van de klimaatopwarming op de overheidsfinanciën (cf. infra).

2.1. Vergrijzing van de bevolking

De vergrijzing van de bevolking heeft voornamelijk een impact op de overheidsfinanciën via de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg, waaronder langdurige zorg.

Ten eerste is België één van de landen met de hoogste overheidsuitgaven voor langdurige zorg in de EU (2,3% van het bbp in 2022, tgov. een EU-gemiddelde van 1,7%). Tegen 2070 zouden de uitgaven voor langdurige zorg met 1,7 procentpunt van het bbp stijgen, tegenover een gemiddelde stijging met 0,8 procentpunt in de EU, wat de risico's voor de houdbaarheid van de begroting op lange termijn vergroot. (EC, 2026b)

Vervolgens, wat de pensioenen betreft, heeft het Federaal Planbureau (2026a) berekend dat de recente pensioenhervorming de budgettaire kosten van de pensioenen met 1,4 procent van het bbp vermindert over de periode 2025-2070 (Tabel 2-1)[9]. Daarbij wordt een besparing van 0,7 procentpunt van het bbp gerealiseerd in het stelsel van de ambtenaren en van 0,6 procentpunt van het bbp in het werknemersstelsel. Als gevolg van deze hervorming zullen de pensioenen in de overheidssector, voor de eerste twee pijlers samen, op termijn het niveau van de pensioenen in de privésector benaderen.

Tabel 2-1: Impact van alle pensioenmaatregelen op de budgettaire kosten van de vergrijzing in 2040, 2050 en 2070, verschil tussen het SCvV-referentiescenario2025 en een scenario zonder de maatregelen (in procenten van het bbp)

		2024-2040	2024-2050	2024-2070
Pensioenen		**-0,8**	**-1,0**	**-1,4**
Waarvan	werknemersregeling	-0,4	-0,5	-0,6
	zelfstandigenregeling	-0,1	-0,1	-0,1
	overheidssector	-0,3	-0,4	-0,7
Budgettaire kosten van de vergrijzing		**-0,7**	**-0,9**	**-1,3**

Bron: FPB (2026a)

Door de pensioenhervorming blijft de stijging van de pensioenuitgaven tussen 2025 en 2070 beperkt tot 0,7% van het bbp (

Tabel 2-2). Het grootste deel van de vergrijzingskosten bestaat uit de toenemende uitgaven voor gezondheidszorg, die zouden stijgen met 2,1% van het bbp tussen 2025 en 2070. Op te

[9] De daling van de totale budgettaire kosten ingevolge de pensioenhervorming is iets kleiner (-1,3% van het bbp in 2070) door een toename van de uitgaven in de tak arbeidsongeschiktheid.

merken valt dat deze stijging niet enkel vergrijzingsgebonden is, maar ook wordt aangedreven door nieuwe medicijnen en behandelwijzen voor alle ziekten. De vergrijzing en de hervorming van de werkloosheidsuitkering verminderen het aantal werkzoekende uitkeringsgerechtigde werklozen, zodat de sociale uitgaven voor arbeidsongeschiktheid en werkloosheid zouden dalen met 0,7% van het bbp tussen 2025 en 2070[10].

Tabel 2-2: Ontwikkeling van de sociale uitgaven en budgettaire kosten van de vergrijzing, 2025-2070 (% van bbp)

		2025	2050	2070	Δ 2025 - 2070 (ppt. bbp)
Totale sociale uitgaven		**25,7%**	**27,2%**	**27,2%**	**1,5**
Waarvan	pensioenen	11,3%	12,0%	12,0%	0,7
	gezondheidszorg	8,0%	9,8%	10,2%	2,1
	arbeidsongeschiktheid en werkloosheid	3,4%	2,7%	2,6%	-0,7
	kinderbijslag en andere sociale uitkeringen	3,1%	2,7%	2,5%	-0,6

Bron: SCvV, 2026

2.2. De rentelasten

Een ander belangrijk element voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën is de evolutie van de rentevoeten. Overheden moeten regelmatig nieuwe leningen aangaan, enerzijds om hun jaarlijkse begrotingstekorten te financieren en anderzijds om bestaande schulden die op vervaldag komen te herfinancieren. De evolutie van de rentevoeten heeft daardoor een belangrijke invloed op hun rentelasten.

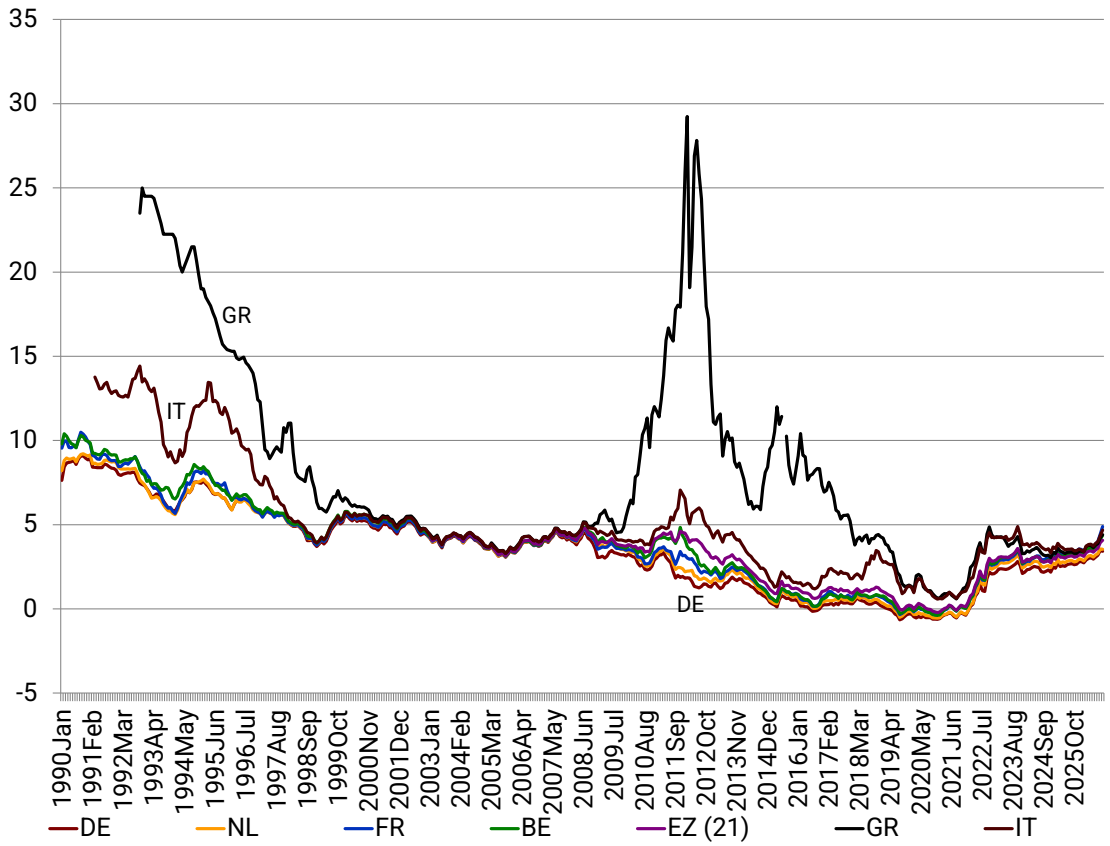
Financieringsvoorwaarden voor het begrotingstekort en de overheidsschuld

De rentevoeten worden beïnvloed door internationale economische ontwikkelingen en door het monetaire beleid, maar kunnen ook verschillen tussen landen, onder meer afhankelijk van hun begrotingssituatie en de daaraan verbonden risico's. Grafiek 2-1 plaatst het huidige niveau van de rentevoeten in historisch perspectief. Vooreerst valt op hoezeer het niveau en de spreiding tussen de rentevoeten daalde in de aanloop naar de invoering van de Europese Monetaire Unie. Bij de start van de EMU was er een periode van uitzonderlijke convergentie, met verwaarloosbare verschillen tussen de nationale rentevoeten van de eurolanden. Hieraan kwam een abrupt einde met het uitbreken van de financiële crisis vanaf begin 2008. Daarop volgde een turbulente periode totdat de voorzitter van de ECB, Mario Draghi, de financiële

[10] De belangrijkste elementen van de hervorming zijn de beperking van de duur van de werkloosheidsuitkeringen (1 jaar tot maximum 2 jaar, afhankelijk van het aantal gewerkte jaren) en de versterking van de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen. Als gevolg van deze maatregel herzag de SCvV de hypothese van de structurele werkloosheidsgraad van 7% naar 5,7%.

markten midden 2012 verzekerde dat de ECB de euro koste wat kost zou verdedigen ("whatever it takes"). Daarna convergeerden de rentevoeten opnieuw, doch niet in dezelfde mate als bij de creatie van de EMU, en zakten ze tot een historisch laag niveau. Onder impuls van de inflatoire schok in het verlengde van de COVID-crisis zijn de rentevoeten de afgelopen jaren echter opnieuw gestegen.

Grafiek 2-1: Rentevoet op uitgegeven overheidsobligaties (10 jaar) in geselecteerde landen, 1990-2026 (in %)

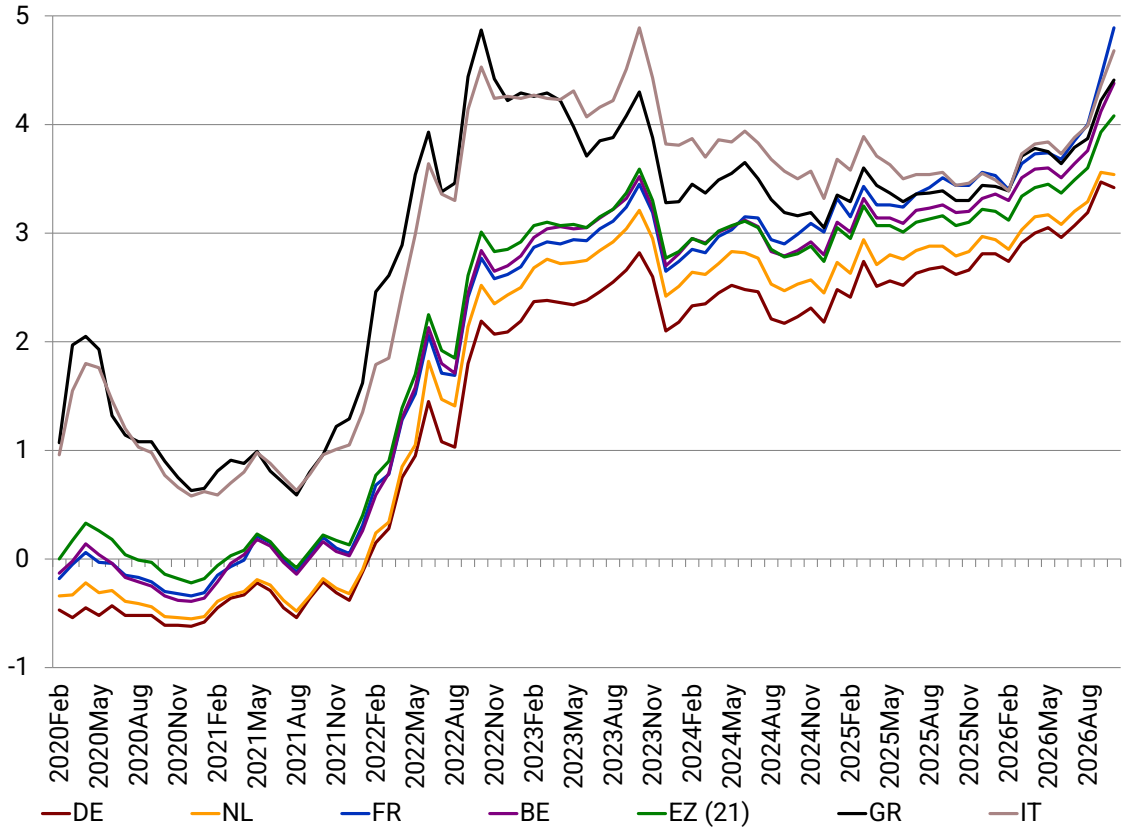

Bron: ECB Data Portal

Om de Belgische situatie te beoordelen, vergelijkt Grafiek 2-2 de rentevoet op overheidsobligaties met een looptijd van 10 jaar met die van enkele andere landen uit de eurozone. We zien dat de Belgische federale overheid een hogere risicopremie moet betalen dan de Nederlandse overheid en sinds kort ook dan het gemiddelde van de eurozone, maar minder dan de Franse overheid[11].

[11] Zeker voor kleine landen zou naast het gepercipieerd landenspecifiek risico ook een gebrekkige liquiditeit (i.e. de mogelijkheid om overheidsobligaties snel en zonder significante korting op de secundaire markten te verkopen) de rentevoet licht kunnen verhogen.

Grafiek 2-2: Rentevoet op uitgegeven overheidsobligaties (10 jaar) in geselecteerde landen, 2020-2026 (in procenten)

Bron : ECB Data Portal

Zoals enkele landen ondervonden tijdens de eurocrisis, kan de rentevoet op de overheidsschuld snel toenemen wanneer de financiële markten worden geconfronteerd met een lage liquiditeit in combinatie met een gebrekkig vertrouwen in de overheidsfinanciën. Dit risico wordt groter wanneer de financiële intermediatoren onvoldoende in staat zijn om negatieve schokken op te vangen[12]. Een welvarende bevolking kan een stabiele, betrouwbare bron van binnenlands kapitaal vormen, wat het risico op ontsporende rentevoeten vermindert[13]. Overheden met een lage overheidsschuld en voldoende begrotingsruimte zijn minder vatbaar voor dergelijke ontsporingen. (Zampolli, 2026)

Tegen deze achtergrond is het belangrijk om de budgettaire kwetsbaarheid van België te beoordelen. Volgens de houdbaarheidsanalyse van de EC (2026a) beschikt de gezamenlijke Belgische overheid op korte, middellange en lange termijn over weinig begrotingsruimte. Zo zijn de financieringsbehoeften op korte termijn relatief hoog. De Belgische overheden zouden nieuwe leningen moeten aangaan ter waarde van 19,5% van het bbp in 2026 en van 19,9% van

[12] Zie Zampolli (2026) voor een analyse van de factoren die de financiële markten meer vatbaar maken voor ontsporende overheidsintresten.

[13] De onder minister van Financiën Van Peteghem in september 2023 uitgegeven staatsbon die 22 miljard euro ophaalde, is hiervan een illustratie, maar ook indirecte financiering, via banken en andere intermediatoren, kan een bron zijn van binnenlands kapitaal met een relatief lage rentegevoeligheid.

het bbp in 2027[14]. Deze hoge financieringsbehoeften maken België kwetsbaar voor veranderingen in de financieringsvoorwaarden op de financiële markten.

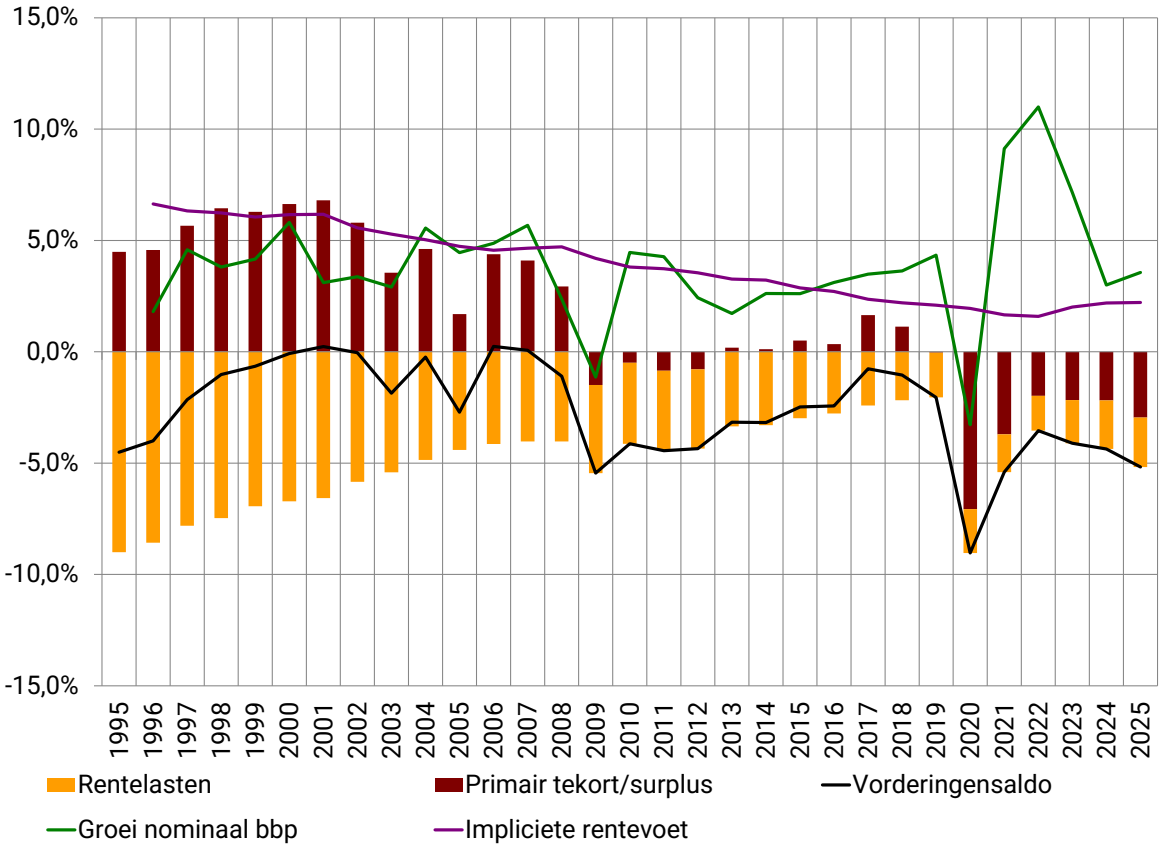
Naast de hoge financieringsbehoeften op korte termijn vormt ook de verdere toename van de overheidsschuld een risico voor de houdbaarheid van de Belgische overheidsfinanciën. Op middellange termijn maakt de EC zich vooral zorgen om de hoge overheidsschuld die verder zou oplopen bij ongewijzigd beleid. Volgens haar projecties zou de Belgische overheidsschuld bij ongewijzigd beleid stijgen van 107,1% van het bbp in 2025 tot 137,4% van het bbp in 2036. Dit scenario houdt echter geen rekening met de geplande begrotingsmaatregelen die zijn opgenomen in het NBSPMT.

Het risico op een sneeuwbaleffect voor de overheidsschuld

Grafiek 2-3 toont de rol van het primair saldo en de rentelasten in de ontwikkeling van het vorderingensaldo van de Belgische gezamenlijke overheid sinds 1995. Hierbij valt in de eerste plaats op dat de rentelasten in de beginperiode bijzonder hoog waren. Dankzij relatief hoge primaire overschotten in combinatie met een groeiende economie vielen die rentelasten geleidelijk terug, zodat er steeds minder hoge primaire overschotten nodig waren om excessieve begrotingstekorten te vermijden. Vanaf 2009 werd het primair saldo gevoelig kleiner, maar initieel bleef het vorderingensaldo verbeteren (in % van het bbp) dankzij de combinatie van lagere rentelasten en een groeiende economie. De jongste jaren zien we echter een ongunstige ontwikkeling van zowel het primair saldo als de rentelasten, waardoor het vorderingensaldo in 2025 lager was dan bij aanvang van de periode.

[14] Ter financiering van begrotingstekorten, ter aflossing van schuldinstrumenten en voor stockflowaanpassingen.

Grafiek 2-3: Vorderingensaldo Belgische gezamenlijke overheid (% van bbp), impliciete rentevoet op Belgische overheidsschuld en nominale groei, 1995-2025

De impliciete rentevoet is hier de rentelast in verhouding tot de totale overheidsschuld van het voorgaande jaar.
Bron: NBB.Stat (rentelasten, primair saldo, groei nominaal bbp), Ameco (impliciete rentevoet)

De gevoelige toename van de rentelasten verhoogt het risico op een sneeuwbaleffect. Dit fenomeen houdt in dat de impliciete rentevoet van de overheidsschuld de nominale groei van het bbp overstijgt, waardoor de ratio van de schuld spontaan toeneemt (voor zover dit niet wordt gecompenseerd door een positief primair saldo). Grafiek 2-3 toont dat dit fenomeen zich voordeed in de periode tot 2003 waardoor hoge primaire overschotten nodig waren om een ontsporing van de overheidsschuld te vermijden. Zoals Tabel 2-3 aangeeft zou er volgens recente vooruitzichten nog geen rentesneeuwbal ontstaan in de eerstkomende jaren, maar het verschil tussen de rentevoet en de bbp-groei zou gaandeweg wel minder negatief worden. Dit betekent tevens dat het voordeel van een groeivoet die de rentevoet overstijgt – wat de schuldgraad spontaan doet afnemen – wegebt. Bovendien werden de toekomstige rentelasten in de recentere middellangetermijnvooruitzichten van het FPB (juni 2026) opwaarts herzien in vergelijking met de vooruitzichten die het Rekenhof hanteerde.

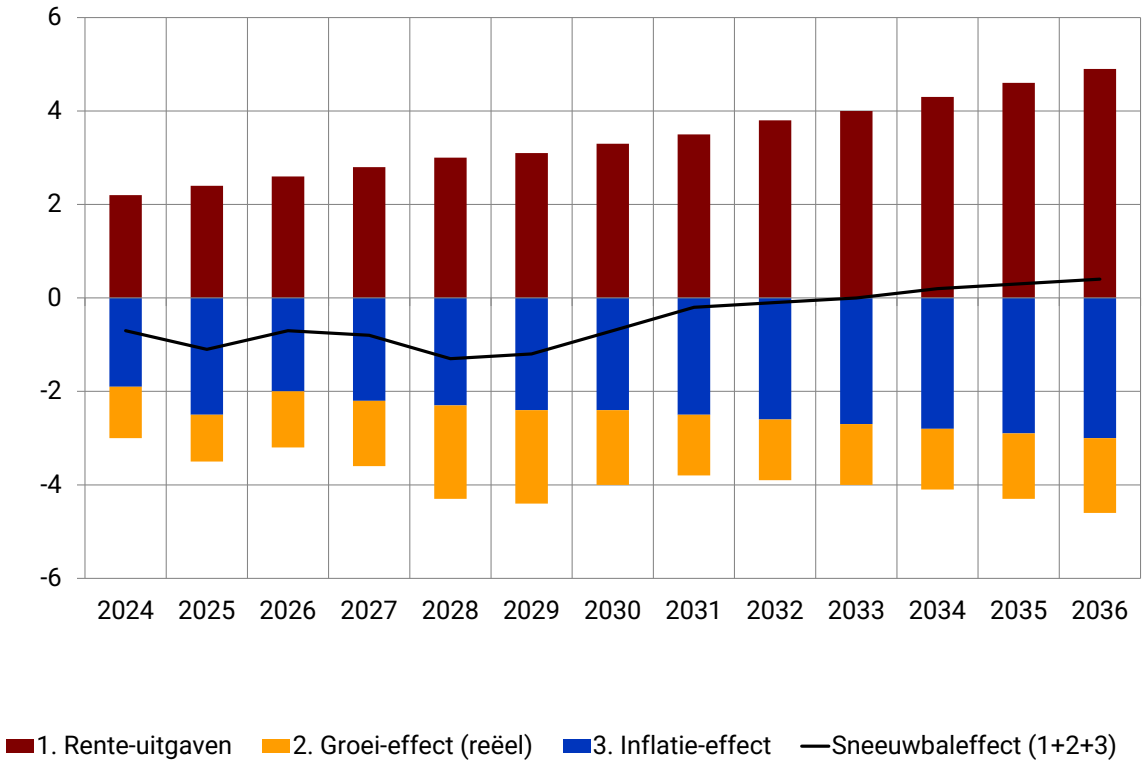
Tabel 2-3: Ontwikkeling van het sneeuwbaleffect 2025-2031

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Impliciete rentevoet	2,24%	2,41%	2,60%	2,69%	2,82%	2,92%	2,96%
Groei nominaal bbp	3,73%	3,32%	2,92%	3,22%	3,12%	3,23%	3,02%
Verschil	-1,49%	-0,91%	-0,32%	-0,54%	-0,30%	-0,31%	-0,06%

Bron: Rekenhof (2026)

Om het sneeuwbaleffect in kaart te brengen, berekende de EC (2026a) wat het effect is van de rente-uitgaven, de reële groei en de inflatie op de ontwikkeling van de Belgische gezamenlijke overheidsschuld (Grafiek 2-4). In het referentiescenario van de houdbaarheidsanalyse van de EC zou het sneeuwbaleffect in 2033 neutraal worden en vanaf 2034 een ongunstige impact hebben op de Belgische schulddynamiek.

Grafiek 2-4: Componenten van het sneeuwbaleffect voor de Belgische gezamenlijke overheidsschuld, 2024-2036 (% van bbp)

Bron: EC (2026a)

Tot slot creëert de klimaatopwarming grote risico's voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, zoals in het volgende hoofdstuk wordt beschreven.

3. Impact klimaatopwarming op overheidsfinanciën

Het in 2024 hervormde Europese begrotingskader bepaalt dat de lidstaten, voor zover mogelijk, de budgettaire gevolgen van de klimaatverandering in hun nationale begrotingskaders moeten integreren.[15]

De budgettaire risico's worden bv. geschetst door de Bank voor Internationale Betalingen (Anyfantaki et al., 2025), die benadrukt dat de klimaatverandering een potentiële bron van onevenwichtigheid is, met name voor landen met een hoge schuldenlast. Klimaatrisico's zouden namelijk tegelijkertijd de overheidsuitgaven, de investeringsbehoeften en de kosten van staatsfinanciering kunnen doen stijgen, waardoor bepaalde nationale begrotingstrajecten kwetsbaarder worden.

De analyse van de gevolgen van de klimaatopwarming voor de houdbaarheid van de openbare financiën komt met specifieke uitdagingen. De impact van de klimaatopwarming is zeer ongelijk verdeeld. Het effect gaat gepaard met erg veel onzekerheid, die toeneemt naarmate de projecties verder in de toekomst liggen. [16]

3.1. Budgettaire effecten van klimaatopwarming

In de recente economische literatuur wordt klimaatverandering doorgaans beschouwd als een systemische tendens die tegelijkertijd gevolgen kan hebben voor het aanbod, de vraag, de financiële markten en de overheidsfinanciën. De economische analyses zien de klimaatverandering niet langer als een op zichzelf staande externe milieufactor, maar als een fenomeen dat onze sociaal-economische organisatie kan verstoren.

[15] Artikel 9 van Richtlijn (EU) 2024/1265 van de Raad van 29 april 2024 tot wijziging van Richtlijn 2011/85/EU betreffende voorschriften voor de begrotingskaders van de lidstaten.

[16] Het modelleren van de economische impact van de klimaatopwarming heeft inherente beperkingen waardoor hier altijd grote voorzichtigheid bij geboden is. Terwijl op natuurwetenschappelijk gebied relatief solide gegevens beschikbaar zijn om waarschijnlijkheidsverdelingen rond de klimaatgevoeligheid te bepalen, ontbreken aan economische zijde zowel theorieën als gegevens waarop men zich kan baseren. Doordat klimaatverandering onzekere, maar toenemende en niet-lineaire risico's met zich meebrengt voor de meeste, zo niet alle economische factoren, hebben modellen die de economische impact ervan met gebruik van historische parameterwaarden trachten te schatten de neiging om risico's systematisch te onderschatten. (Pindyck, 2013) Ook de Bank voor Internationale Betalingen (Bolton et al., 2020) benadrukt het sterk niet-lineaire en moeilijk te modelleren karakter van klimaatrisico's. In tegenstelling tot traditionele economische crises combineren klimaatrisico's een hoge mate van wetenschappelijke onzekerheid, potentieel onomkeerbare effecten en complexe interacties tussen de reële economie, financiële systemen en overheidsfinanciën. Klassieke macro-economische modellen zouden de cumulatieve effecten van de opwarming van de aarde bijgevolg vaak onderschatten, met name omdat ze onvoldoende rekening houden met disruptieve verschijnselen, aanhoudende productiviteitsverliezen of het risico van een snelle waardevermindering van bepaalde activa.

Volgens de eerste Belgian Climate Risk Assessment (CERAC, 2025), kunnen de belangrijkste systeemrisico's worden gegroepeerd in verschillende onderling gerelateerde categorieën.

1. Risico's voor gezondheid en welzijn: toename van mortaliteit en morbiditeit door de hittegolven; achteruitgang van de mentale gezondheid na klimaatrampen; uitbreiding van door vectoren overgedragen en zoönotische ziekten; verhoogde druk op de gezondheidszorg

2. Risico's voor infrastructuur en gebouwen: toenemende schade door overstromingen; verhoogde kwetsbaarheid van de transport-, energie- en telecommunicatienetwerken; verstoring van de kritieke infrastructuur die nodig is voor de werking van de economie en van de overheidsdiensten

3. Economische en financiële risico's: daling van de productiviteit door hittegolven; toenemende kosten van natuurrampen voor huishoudens, ondernemingen en overheden; druk op de overheidsfinanciën en op de verzekeringen; verstoring van de bevoorradingsketens en van sommige industriële sectoren

4. Risico's voor voeding: lager landbouwrendement door droogteperiodes, overstromingen en extreme meteorologische verschijnselen; verslechtering van de bodemkwaliteit; vermindering van het aantal bestuivers die essentieel zijn voor tal van landbouwproducten; toenemende risico's voor de voedselveiligheid

5. Risico's voor de ecosystemen: biodiversiteitsverlies; achteruitgang van de ecosysteemdiensten (waterregulatie, opslag van koolstof, bestuiving); verzwakking van de natuurlijke aanpassingscapaciteit van gebieden

6. Risico's voor de nationale veiligheid. Het CERAC onderstreept deze dimensie in het bijzonder. Gevolgen van klimaatverschijnselen: waterschaarste, frequentere bosbranden, verstoring van de urgentiediensten, budgettaire druk door rampen, moeilijke toegang tot zorg, fragielere sociale cohesie. Een eerste effect van de klimaatopwarming op de overheidsfinanciën zijn de directe kosten die gelinkt zijn aan extreme weerfenomenen. Het betreft bv. reddingswerken of de heropbouw van beschadigde infrastructuur. Daarnaast zijn er risico's van klimaatopwarming die niet gedekt zijn door private verzekeraars, waarvoor de overheid als ultieme verzekeraar optreedt. Door deze impliciete garantie stijgen de financiële risico's voor de overheid naarmate klimaatrampen vaker voorkomen en de private sector minder mogelijkheden aanbiedt om de gevolgen ervan te verzekeren. Meer algemeen kunnen landen hun risicopremie op de financiële markten zien toenemen omdat het klimaat heel wat nieuwe risico's voor de overheidsfinanciën genereert.

Vervolgens vermindert de klimaatopwarming de economische groei met negatieve gevolgen voor de overheidsinkomsten en voor de overheidsschuld uitgedrukt in procenten van een lager bbp. De lagere potentiële groei zou o.a. te wijten zijn aan de impact van de klimaatopwarming op de volksgezondheid, de infrastructuur en de internationale toeleveringsketens.

Bepaalde regio's en sectoren zoals landbouw, toerisme, transport of energie-intensieve industrieën zijn meer blootgesteld aan risico.

Een volgende belangrijke impact op de overheidsuitgaven komt van een aantal kosten die nodig zijn om de economie aan te passen aan een warmere wereld. Deze kosten betreffen grotendeels adaptatie-investeringen die de infrastructuur aanpassen aan warmere omstandigheden en extreem weer, voor zover ze gefinancierd worden door de overheid. Het gaat vooral over de energie, de transporten andere kritieke infrastructuur, de isolatie van woningen voor zover ze niet door de huishoudens kan worden gedragen, het waterbeheer, de gezondheidssystemen en de bescherming tegen overstromingen of hitte. Een aanzienlijk deel van de aanpassingskosten zal echter niet rechtstreeks worden gedragen door de overheid, maar door huishoudens en ondernemingen, waaronder ook private infrastructuurbeheerders. Ten slotte zijn er ook de mitigatiekosten om de koolstofintensiteit van de economie te verlagen.

Deze adaptatie en mitigatiekosten brengen op korte termijn weliswaar investeringskosten met zich mee, maar ze dienen om de samenleving en de economie weerbaarder te maken en ze beperken de toekomstige klimaatschade en productiviteitsverminderingen, wat goedkoper is dan geen actie ondernemen. De klimaatrisico's[17] dreigen de overheidsuitgaven op te drijven, wat de risicopremies en dus de rentelasten kan verhogen. De relatief hoge overheidsschuld in combinatie met recurrente begrotingstekorten laat echter weinig marge om dit op te vangen en verhoogt dus het risico op een ontsporing, te meer naarmate de kosten van de klimaatopwarming voor de overheid toenemen. Als dit het vertrouwen in de houdbaarheid van de overheidsfinanciën ondermijnt, dreigt een vicieuze cirkel te ontstaan die het de Belgische overheid moeilijker maakt om zich te financieren op de financiële markten en waarbij de rentevoeten verder toenemen. Een voorzichtig en goed gecoördineerd overheidsbeleid moet een dergelijke ontsporing vermijden.

Het CERAC (2025) merkt op dat de institutionele fragmentatie en de gediversifieerde uitvoering van klimaatmaatregelen een doeltreffend klimaatbeleid belemmeren. In België zijn de bevoegdheden inzake klimaat, energie en mobiliteit verdeeld over verschillende beleidsniveaus. Bij gebrek aan voldoende coördinatie kan deze bevoegdheidsverdeling de efficiëntie van de inzet van middelen aantasten en bijkomende kosten veroorzaken.

[17] Hoofdzakelijk hittestress, overstromingen, wijzigingen in de agrarisch-klimatologische omgeving en een stijgende zeespiegel. Volgens de risicoanalyse van de klimaatopwarming voor België (CERAC, 2025) zouden dichtbevolkte stedelijke gebieden, waar de energienetwerken al stress ondervinden door de vraag naar koeling, extra gevoelig zijn. Vooral het noorden van het land, met inbegrip van de kust en de Antwerpse metropool, zou bijzonder kwetsbaar zijn voor de risico's die zijn verbonden aan de gecombineerde stijging van de zeespiegel, de hoge bevolkings- en infrastructuurdichtheid, alsook de concentratie van energieproductie-installaties in de buurt van overstromingsgevoelige gebieden.

3.2. Schattingen van de impact op de overheidsfinanciën

We wezen al op de moeilijkheid om de klimaatopwarming op realistische wijze in economische modellen te integreren. Het inschatten van de economische impact van de klimaatopwarming gebeurt binnen een context van voortschrijdend inzicht, wat onvermijdelijk gepaard gaat met veel onzekerheid. De onderstaande schattingen dienen dan ook zeer voorzichtig te worden geïnterpreteerd.

De klimaatopwarming heeft vandaag al grote economische effecten, die de komende jaren nog verder zouden toenemen. Bruegel maakte een simulatie van de mogelijke impact van klimaatopwarming op de overheidsfinanciën voor uiteenlopende landen[18]. Daaruit concludeert hij dat de impact op de overheidsfinanciën in scenario's met een gevoelige opwarming zeer aanzienlijk kan zijn, met de grootste effecten vanaf het midden van de 21e eeuw. Adaptatiemaatregelen kunnen de negatieve effecten van de klimaatopwarming op de overheidsfinanciën afzwakken, maar volstaan niet om de schuldhoudbaarheid te vrijwaren. De auteurs concluderen dat ook voldoende mitigatiemaatregelen nodig zijn. (Calcaterra et al., 2025)

Om een indicatie te geven van de potentiële impact van de klimaatopwarming op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, overlopen we in de volgende paragrafen een aantal recente simulaties die verschillende aspecten hiervan belichten met aandacht voor België. Dit moet toelaten om de grootteorde van de budgettaire risico's in kaart te brengen. De kerncijfers uit deze studies zijn samengevat in **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**.

[18] Het betreft Australië, Brazilië, Finland, India, Italië en Tanzania. In de studie worden de belangrijkste economische gevolgen van de klimaatopwarming uit de literatuur in kaart gebracht en gebruikt om gedetailleerde prognoses op landenniveau te genereren. Er worden uiteenlopende scenario's gesimuleerd, waarin de impactfuncties of adaptatiemaatregelen variëren. Zo worden verschillende schuldtrajecten gegenereerd tot het einde van deze eeuw en deze worden vergeleken met een referentiescenario zonder klimaatschade. Daarbij wordt verondersteld dat landen, indien nodig, beleidsmaatregelen nemen om hun momenteel hoge schuldniveaus te stabiliseren, zodat de impact van klimaatverandering op de schuldontwikkeling duidelijk kan worden vastgesteld.

Tabel 3-1: Effecten van de klimaatopwarming op de Belgische overheidsfinanciën volgens uiteenlopende studies

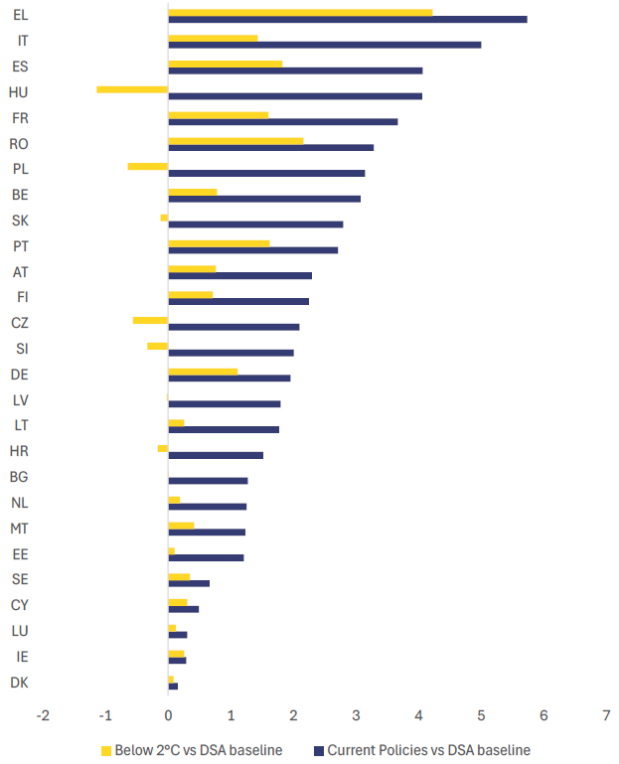
Studie	schatting	resultaat	opmerkingen
EC (2026a)	Verschil overheidsschuld in 2050 tussen scenario met ongewijzigd beleid en referentiescenario dat geen rekening houdt met klimaatopwarming	Ruim 3% van het bbp hogere overheidsschuld	Het betreft een sterk vereenvoudigd model dat heel wat kosten negeert en enkel rekening houdt met de indirecte impact van de opwarming op het bbp.
Allianz (2026)	Impact van extreme hitte door de warmste vijf jaren over 2014-2024 te projecteren over periode 2026-2030	Jaarlijkse daling vorderingensaldo met 0,2% van het bbp	De publieke kosten kunnen verder oplopen in de mate dat de economische schade van hittegolven niet privaat verzekerd is.
OESO (2026)	Impact van de klimaattransitie ten gevolge van lager bbp en de kosten van transitiemaatregelen	Vorderingensaldo ongeveer 3% van het bbp lager in 2050	Veronderstelt significante inspanningen die de globale klimaatopwarming beperken tot 1,6% in 2100; houdt geen rekening met koolstofbelasting.
FPB (2025) in samenwerking met CERAC	Verschil overheidsschuld in 2050 tussen scenario met ongewijzigd beleid en referentiescenario waarin opwarming stabiliseert op huidig niveau	15% van het bbp hogere overheidsschuld	Scenario met ongewijzigd beleid impliceert opwarming met 2,9°C in 2100 tgov. 1,2°C bij stabilisering; transitiekosten en kosten van extreme weerfenomenen worden niet meegerekend.
	Verschil overheidsschuld in 2050 tussen scenario waarin opwarming wordt beperkt tot 2°C en referentiescenario waarin opwarming stabiliseert op huidig niveau	10% van het bbp hogere overheidsschuld	

In de recentste Debt Sustainability Monitor (DSM) van de EC (2026a) werd eveneens een poging ondernomen om op basis van een reeks simulaties het risico van de klimaatopwarming voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën in te schatten[19]. In plaats van vooruitzichten op te stellen op basis van één specifiek model beschouwen ze uiteenlopende scenario's om een beeld te krijgen van de mogelijke risico's. Er wordt enkel gekeken naar de indirecte impact[20] van de klimaatopwarming - de kosten verbonden aan transitie, adaptatie en fysieke effecten - op het bbp en daarmee ook op de overheidsfinanciën. Het betreft hoogstwaarschijnlijk een onderschatting van de werkelijke klimaatimpact. Grafiek 3-1 toont de resultaten van twee simulaties, waarbij de overheidsschuld in 2050 in een scenario waar de klimaatopwarming beperkt wordt tot 2°C (geel) en een scenario met ongewijzigd beleid (blauw) wordt vergeleken met het basisscenario van de DSA, dat geen rekening houdt met de klimaatopwarming.

[19] Hierbij vertrokken ze van de scenario's die werden ontwikkeld door het 'Network for Greening the Financial System'.

[20] Het betreft de indirecte impact omdat enkel rekening wordt gehouden met de gevolgen van wijzigingen in de bredere macro-economische omgeving voor de overheidsfinanciën. De onmiddellijke druk als gevolg van klimaatschade en klimaatgerelateerd beleid wordt buiten beschouwing gelaten.

Grafiek 3-1: Verschil overheidsschuld in 2050 tussen 2 scenario's NGFS en basisscenario DSA (in % van bbp)

In het gele scenario wordt verondersteld dat de afspraken uit het akkoord van Parijs, waarin de klimaatopwarming wordt beperkt tot 2°C tgov. het pre-industriële tijdperk, worden nagekomen. Het blauwe scenario veronderstelt dat het huidige beleid wordt verdergezet. Beide scenario's worden vergeleken met de schuldgraad in 2050 volgens de DSA, die geen rekening houdt met de klimaatopwarming.
Bron: EC (2026a)

Aangezien het over sterk vereenvoudigde modellen gaat die heel wat kosten negeren in een context van grote onzekerheid, zijn deze resultaten louter indicatief. Ze illustreren wel dat de impact van de klimaatopwarming op de overheidsfinanciën aanzienlijk is en gevoelig kan variëren per land.

Een recent onderzoek van verzekeringsmaatschappij Allianz (2026) wijst eveneens op de bijzonder hoge kosten van extreme hitte, waarbij 30°C een kantelpunt vormt waarboven de negatieve economische effecten snel oplopen. Het grootste effect zou voortkomen uit een lagere arbeidsproductiviteit. Volgens een statistische analyse met gegevens voor 35 landen over de periode 1997-2023 zou elke graad boven 30°C de productie per gewerkt uur met ongeveer 3% verlagen. Bedrijven worden ook getroffen doordat hun energieconsumptie zou stijgen tijdens periodes van extreme hitte. Om het macro-economische effect van de klimaatopwarming te schatten, simuleert Allianz een scenario waarin de temperatuur van de vijf warmste jaren in de periode 2014-2024 voor elk land wordt herhaald voor de periode 2026-2030 (met het vijfde warmste jaar in 2026, het vierde warmste in 2027 enz.)[21]. Het bbp wordt niet enkel getroffen door de daling van de arbeidsproductiviteit maar vooral door een daling

[21] Dit scenario wordt gesimuleerd met het *Oxford Economics Global Economic Model*.

van de bedrijfsinvesteringen. Daarenboven zou de begroting worden getroffen doordat de overheidsinkomsten sneller terugvallen dan het bbp binnen een progressief belastingstelsel terwijl vele uitgaven zoals voor gezondheid, pensioenen en noodinfrastructuur zouden toenemen door de hitte en de inflatoire druk die deze veroorzaakt. Voor België zou het vorderingensaldo in dit scenario jaarlijks met 0,2% van het bbp dalen. Het private verzekeringssysteem is er niet op voorzien om de financiële schade van extreme hitte op te vangen. Slechts 10% van de economische schade als gevolg van hittegolven, droogte, bosbranden en andere klimaatfenomenen over de periode 1980-2022 waren privaat verzekerd in Europa. Het privaat verzekerde aandeel van rampschade daarentegen bedroeg in België 56% tussen 2000 en 2025 (FPB, 2025).

Ook de OESO (2026) modelleerde de impact van de klimaatopwarming op de overheidsfinanciën, maar ook zij wijst op de grote onzekerheid van de resultaten. Ze richt zich op een optimistisch scenario, met de hypothese dat er significante inspanningen gebeuren om de Belgische economie te verduurzamen, om een beeld te krijgen van de kosten die de transitie naar een duurzaam scenario met zich mee zou brengen[22]. In dat scenario zou het bbp in 2050 1,1% lager zijn als gevolg van de klimaattransitie, terwijl het begrotingssaldo in 2050 met ongeveer 3% van het bbp zou achteruitgaan tgov. 2024. Hierin zitten ook de uitgaven voor mitigatie- en aanpassingsmaatregelen en worden de eventuele invoering van een belasting op de uitstoot van koolstof en de daaruit voortvloeiende overheidsinkomsten buiten beschouwing gelaten. De directe kosten van extreme weerfenomenen zijn hier niet inbegrepen.

De meest uitvoerige studie naar de effecten van de klimaatopwarming op de Belgische overheidsfinanciën is wellicht die welke het FPB uitvoerde in samenwerking met de CERAC (FPB, 2025). In die studie modelleert het FPB o.a. de budgettaire kosten van de klimaatopwarming op het traject van het NBSPMT.[23] In het bassiscenario wordt een stabilisering van de opwarming op het huidige niveau verondersteld. Er wordt enkel gekeken naar de concrete gevolgen van de klimaatopwarming voor de economie en de overheidsfinanciën en niet naar de transitiekosten van mitigatie- en aanpassingsmaatregelen. Meer bepaald analyseert de studie de kosten van niet handelen, i.e. de economische kosten van de klimaatopwarming indien er geen klimaatgerichte maatregelen worden genomen.

[22] De simulatie veronderstelt het “klimaattransitie ET1”-scenario van de OESO, waarin de globale opwarming in 2100 beperkt blijft tot 1,6°C tgov. het pre-industriële tijdperk.
[23] In die modellering worden o.a. schattingen uit de paper *“The economic commitment of climate change”* door Kotz, Levermann en Wenz (2024) gebruikt, maar die paper werd eind 2025 ingetrokken om te worden gereviseerd.

Vanwege de grote onzekerheid rondom de omvang en de effecten van de klimaatopwarming moet de analyse van het FPB niet worden beschouwd als een projectie maar veeleer als een indicatie van de grootteorde van die effecten. De werkelijke effecten zijn wellicht groter, o.m. omdat met heel wat factoren, zoals de stijging van de zeespiegel of mogelijke kantelpunten, geen rekening wordt gehouden. In het referentiescenario zou de wereldwijde opwarming zich stabiliseren op de huidige 1,2°C tgov. het pre-industriële tijdperk. Eén scenario veronderstelt dat de afspraken uit het akkoord van Parijs worden nagekomen, waarbij de klimaatopwarming beperkt wordt tot 2°C. Dit vereist aanzienlijke bijkomende klimaatmaatregelen. Het tweede scenario veronderstelt dat het huidige beleid wordt verdergezet, wat zou leiden tot een opwarming van 2,9°C tegen het einde van de 21e eeuw. In het scenario waar de opwarming tot 2°C wordt beperkt, zou het Belgische bbp in 2050 2,8% lager zijn dan in het referentiescenario. Een verderzetting van het huidige beleid zou leiden tot een 5% lager bbp in 2050.

Het FPB (2025) analyseerde ook de kosten die acute klimaatfenomenen met zich mee kunnen brengen. Het betreft schade die het gevolg is van extreme weerfenomenen. De frequentie van dergelijke fenomenen is de voorbije jaren sterk toegenomen en stijgt met elke fractie opwarming. Ook hier moet zeer voorzichtig worden omgegaan met de onderzoeksresultaten. Er zijn immers veel bronnen van onzekerheid die o.a. betrekking hebben op de beschikbare gegevens en wat deze zeggen over de frequentie en de kosten van klimaatrampen in de toekomst of over de mate waarin de kosten zullen worden gedragen door de overheid. De analyse bekijkt één van de ergste scenario's (90e percentiel), wat gerechtvaardigd is doordat een buffer moet worden opgebouwd voor extreme situaties en vanuit het voorzorgsprincipe. In zo'n situatie zouden de kosten van extreme weerfenomenen in 2030 al variëren van 1,3% tot 5% van het bbp. Tegen 2050 zouden de kosten variëren van 3,5% van het bbp - als de wereldwijde netto-uitstoot van broeikasgassen tegen dan tot nul zou zijn herleid - tot 12% van het bbp bij ongewijzigd beleid.

In het referentiescenario zonder verdere klimaatopwarming zou de Belgische overheidsschuld in 2050 uitkomen op 90% van het bbp tegenover 105% van het bbp als het huidige beleid wordt verdergezet terwijl ze rond de 100% van het bbp zou bedragen als de opwarming beperkt zou blijven tot 2°C. Om een verhoging van de schuldgraad tgov. het referentiescenario te vermijden, zou het vorderingensaldo in het scenario met ongewijzigd beleid tegen 2050 moeten verbeteren met 1,4% van het bbp en in het scenario met 2°C opwarming met 0,7% van het bbp.

Een recente studie in opdracht van de EC (2026d) geeft een indicatie van de noodzakelijke adaptatiekosten om de Belgische economie aan te passen aan een warmer klimaat[24]. Volgens dat onderzoek zou België tot 2050 jaarlijks ongeveer 1,634 miljard euro moeten investeren om zich aan te passen aan de gevolgen van de klimaatverandering. Dit bedrag komt neer op 0,23% van het jaarlijkse bbp, wat lager is dan het Europese gemiddelde van naar schatting 0,46% van het bbp.

[24] Het betreft de totale adaptatiekosten, ongeacht of deze worden gedragen door de overheid of door de privésector.

De benodigde investeringen zouden voornamelijk betrekking hebben op de modernisering en versterking van de infrastructuur (59% van het totaal), gevolgd door de landbouw (18%), het herstel van ecosystemen (13%) en de gezondheidszorg (7%).

De hierboven gepresenteerde studies zijn maar een deel van de beschikbare werkzaamheden over de budgettaire gevolgen van de klimaatopwarming. Ze maken echter wel duidelijk dat de klimaatverandering gevolgen zal hebben voor de overheidsfinanciën. De omvang van deze gevolgen op lange termijn blijft onzeker en zal in ruime mate afhangen van de wereldwijde klimaatontwikkeling, die op haar beurt afhankelijk is van de internationale mitigatie-inspanningen, alsook van het mitigatie- en adaptatiebeleid in België.

4. Productiviteit

De productiviteitsgroei is bijzonder belangrijk voor de overheidsfinanciën. In zijn advies over het verslag 2025 van de Nationale Raad voor de Productiviteit heeft de CRB (2025) al gewezen op deze rol voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Productiviteitsgroei vervult een belangrijke rol in het proces van welvaartscreatie en in het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals op het vlak van klimaatverandering, vergrijzing en gezondheidszorg. Een toename van de productiviteit stelt de economie beter in staat om het sociaal-economische beleid te financieren en tegelijkertijd de schuld op lange termijn te stabiliseren. Het belang van de productiviteit voor de potentiële groei is des te meer uitgesproken nu het arbeidsvolume – de andere determinant van de potentiële groei – onder druk staat als gevolg van de vergrijzing.

Het verband tussen productiviteit en overheidsfinanciën is intrinsiek circulair. Enerzijds vormt de productiedynamiek een motor van budgettaire houdbaarheid; anderzijds is de kwaliteit van de overheidsuitgaven rechtstreeks van invloed op de algehele productiviteit van de economie.

Volgens de analyse in het verslag 2025 van de Nationale Raad voor de Productiviteit (2025) vertraagt de groei van de arbeidsproductiviteit, gemeten als de reële toegevoegde waarde per gewerkt uur, al meerdere decennia in België, net zoals in de rest van de eurozone (Tabel 4-1). Terwijl de groei van de arbeidsproductiviteit per uur gemiddeld 1,3% per jaar bedroeg tussen 2000 en 2007, viel hij terug tot 0,6% in de periode 2012-2019. Er was evenwel een lichte opleving in de periode 2019-2024, met een gemiddelde jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit van 0,8%.

Tabel 4-1 toont de gemiddelde productiviteitsgroei in België en in enkele referentielanden sinds 2000[25].

[25] Ter vergelijking: het referentiescenario in het verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (2026) veronderstelt een jaarlijkse productiviteitsgroei van 1,5 procentpunt over de periode 2025-2070.

Tabel 4-1: Gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de arbeidsproductiviteit per uur in België en in geselecteerde landen over de periode 2000-2024

	2000-2024	2000-2007	2007-2012	2012-2019	2019-2024
België	0,7%	1,3%	0,1%	0,6%	0,8%
Eurozone (20)	0,8%	1,1%	0,8%	0,8%	0,4%
Duitsland	0,9%	1,6%	0,4%	0,9%	0,4%
Frankrijk	0,6%	1,4%	0,4%	0,8%	-0,3%
Nederland	0,7%	1,4%	0,5%	0,4%	0,3%
Oostenrijk	1,1%	2,0%	0,6%	0,7%	0,7%
Finland	0,7%	2,1%	-0,8%	0,7%	0,1%

Bron: Nationale Raad voor de Productiviteit, 2025

Tabel 4-2: Gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de arbeidsproductiviteit per sector in België en in buurlanden, 2000-2024

	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
2000-2024				
Totale economie	0,7%	0,9%	0,6%	0,7%
Verwerkende nijverheid	1,9%	1,7%	1,7%	2,3%
Marktdiensten	0,4%	1,1%	0,5%	1,0%
Niet-marktdiensten	0,3%	0,1%	0,6%	-0,1%
2000-2007				
Totale economie	1,3%	1,6%	1,4%	1,4%
Verwerkende nijverheid	3,4%	3,6%	3,7%	4,5%
Marktdiensten	1,3%	1,6%	1,0%	1,5%
Niet-marktdiensten	0,0%	-0,2%	0,8%	-0,2%
2012-2019				
Totale economie	0,6%	0,9%	0,8%	0,4%
Verwerkende nijverheid	2,0%	1,4%	1,5%	1,5%
Marktdiensten	0,7%	1,3%	0,5%	0,5%
Niet-marktdiensten	-0,1%	-0,2%	0,6%	-0,1%
2019-2024				
Totale economie	0,8%	0,9%	-0,3%	0,3%
Verwerkende nijverheid	0,5%	1,4%	-0,6%	1,4%
Marktdiensten	1,0%	1,3%	-0,2%	1,0%
Niet-marktdiensten	1,1%	-0,2%	0,0%	-0,1%

Bron: Nationale Raad voor de Productiviteit, 2025

Tabel 4-3 toont dat de gemiddelde jaarlijkse groei van de totale toegevoegde waarde over de periode 2000-2024, ondanks een matige groei van de arbeidsproductiviteit per gewerkt uur, relatief hoog bleef in België dankzij de toename van het aantal gewerkte uren.

Tabel 4-3: Gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de toegevoegde waarde in volume en van de gewerkte uren in België en in geselecteerd landen, 2000-2024

	2000-2024		2007-2012		2012-2019	
	TW	U	TW	U	TW	U
België	1,6%	0,9%	1,5%	0,9%	1,6%	0,8%
Eurozone (20)	1,3%	0,5%	1,6%	0,8%	1,1%	0,7%
Duitsland	1,1%	0,2%	1,6%	0,7%	0,1%	-0,3%
Frankrijk	1,3%	0,6%	1,3%	0,5%	1,0%	1,4%
Nederland	1,6%	0,9%	1,9%	1,5%	1,7%	1,3%
Oostenrijk	1,3%	0,3%	1,5%	0,9%	0,3%	-0,4%
Finland	1,0%	0,3%	1,0%	0,3%	0,3%	0,2%

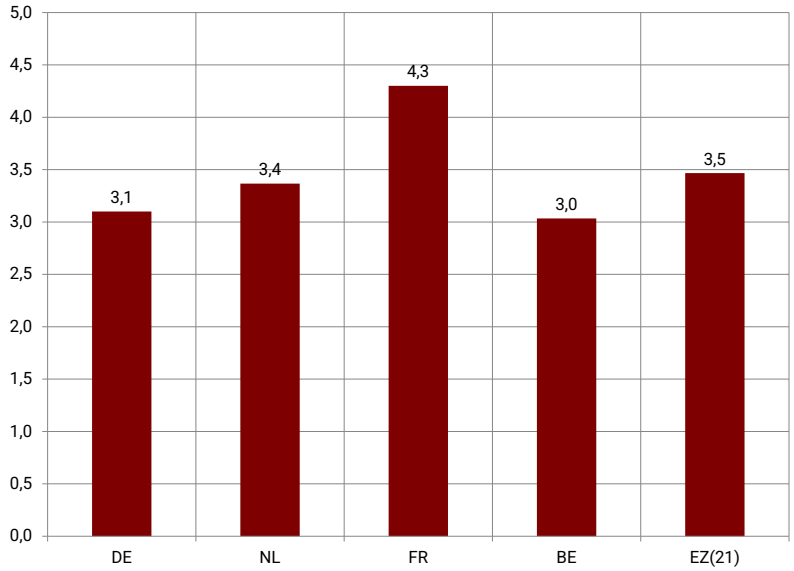
Bron: Nationale Raad voor de Productiviteit, 2025

Overheidsinvesteringen zijn een van de hefbomen van de potentiële groei via hun impact op de productiviteit. Investeringen in transport-, energie- en digitale infrastructuur verhogen de efficiëntie van het productieapparaat en stimuleren particuliere investeringen. Niet alleen het volume, maar ook de samenstelling en de doeltreffendheid ervan zijn van belang: investeringen in infrastructuur, onderzoek en innovatie hebben het grootste potentieel om de productiviteit op lange termijn te ondersteunen[26]. In België zijn de overheidsinvesteringen relatief laag: gemiddeld 3,0% van het bbp over de periode 2023-2025, tegenover 3,1% in Duitsland, 3,4% in Nederland, 4,3% in Frankrijk en 3,5% voor de eurozone (Grafiek 4-1)[27].

[26] Naar aanleiding van een onderzoek naar het effect van de stijgende defensie-uitgaven en de hieraan gerelateerde ontsnappingsclausule formuleren Heimberger et al. (2026) vijf aanbevelingen: (1) gebruik de flexibiliteit van de ontsnappingsclausule selectief om te vermijden dat deze wordt aangewend voor ondermaatse defensie-uitgaven en de toekomstige begroting onder druk zet; (2) wijs een deel ervan toe aan productieve investeringen in energiezekerheid om de algemene macro-economische prestaties en de houdbaarheid van de overheidsschuld te verbeteren; (3) versterk de Europese coördinatie en de gemeenschappelijke financiering om de kosten van aankopen te verlagen, verschillen in financieringskosten te beperken en de totale macro-economische baten te vergroten; (4) pas het EU-begrotingskader aan zodat het een geloofwaardig langetermijnantwoord biedt op structureel hogere defensie-uitgaven; (5) versterk het toezicht van het Europees Parlement op de nationale ontsnappingsclausule en de implicaties ervan na 2028.

[27] De gefedereerde entiteiten nemen het grootste deel van deze publieke investeringsstromen voor hun rekening; ze zijn goed voor ongeveer 52,7% van de bruto-investeringen in vaste activa (BIVA's) van de overheidssector en voor 76,8% van de investeringssubsidies in 2022. De federale overheid was dat jaar verantwoordelijk voor 18,7% van de publieke BIVA's en voor 20,7% van de investeringssubsidies. De lokale overheden, ten slotte, waren goed voor 27,8% van de publieke BIVA's. (SVvO, 2024)

Grafiek 4-1: Gemiddelde jaarlijkse publieke investeringen over de periode 2023-2025 in België en in geselecteerde landen (% van bbp)

Het betreft de bruto-investeringen in vaste activa door de gezamenlijke overheid (excl. investeringssubsidies)
Bron: Eurostat

5. Aanbevelingen van de Raad

De leden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (hierna: de Raad) stellen vast dat de vergrijzing, de behoeften op het vlak van transitie en defensie, de lage economische groei en de druk op de overheidsinkomsten in een context van hoge overheidsschuld en begrotingstekorten de Belgische overheidsfinanciën voor belangrijke uitdagingen zetten. In deze context is een evenwichtige aanpak vereist die de vrijwaring van houdbare overheidsfinanciën combineert met de nodige economische, sociale, ecologische en geopolitieke ingrepen. Houdbare overheidsfinanciën vormen een belangrijke voorwaarde voor het behoud van welvaart en sociale cohesie en zijn noodzakelijk om de veerkracht te versterken teneinde onvoorziene schokken te kunnen opvangen.

Er zijn heel wat interacties tussen de financiën van de verschillende overheden in België. De aanbevelingen van de Raad hebben betrekking op de federale overheidsfinanciën, maar doorkruisen onvermijdelijk de begrotingsakkoorden van alle overheden. De Raad meent bijgevolg dat vele van de aanbevelingen hieronder ook relevant zijn voor de andere beleidsniveaus en wenst dat ze bijdragen aan een constructieve, inclusieve, breedgedragen samenwerking tussen de overheden in België.

5.1. Een zorgwekkende begrotingssituatie

De federale overheid heeft momenteel een hoge overheidsschuld in combinatie met een relatief groot begrotingstekort. Bovendien staan uitgaven de komende jaren sterk onder druk om de uitdagingen rondom de vergrijzing, de klimaatopwarming en de geopolitieke situatie aan te gaan. Na een lange periode van relatief lage rentelasten wordt de federale overheid, net

zoals in andere eurolanden, geconfronteerd met stijgende rentevoeten, die de komende jaren verder zouden oplopen. Daarmee zou over enkele jaren een einde komen aan de gunstige situatie waarin de impliciete rentevoet op de overheidsschuld lager is dan de nominale groei en dreigt daarentegen een sneeuwbaleffect te ontstaan, dat een vicieuze cirkel zou kunnen veroorzaken. In deze context stijgt het risico op een onhoudbare schuld en dat geldt niet enkel voor de federale overheid; een recente studie van het Federaal Planbureau, die de methode voor schuldhoudbaarheidsanalyse (DSA) toepast op de gemeenschappen en de gewesten, schat dit risico voor verschillende van hen hoog in.

De Raad beveelt aan:

rekening te houden met de evolutie van de rentevoet en de rentelasten bij het bepalen van het begrotingstraject om een ontsporend rentesneeuwbaleffect te vermijden;

hiertoe gelijktijdig in te werken op beide componenten van de rentesneeuwbal: 1° het vertrouwen in de federale financiën versterken door de schuldgraad te stabiliseren en op termijn te doen afnemen om de risicopremie en zo de financieringskosten te beperken en2° de potentiële groei ondersteunen;

regelmatig het risico op onhoudbaarheid van de overheidsschulden te evalueren aan de hand van schuldhoudbaarheidsanalyses (DSA's) en hiermee rekening te houden bij het vastleggen van de begrotingstrajecten;

bij de begrotingsaanpassing een passend evenwicht te zoeken tussen ondersteuning van de economische activiteit, behoud van de sociale cohesie en een geleidelijke versterking van de budgettaire houdbaarheid;

de ontwikkeling van de overheidsuitgaven en -inkomsten kritisch op te volgen. De komende jaren is er bij ongewijzigd beleid immers een groeiend verschil tussen de ontwikkeling van de inkomsten en die van de uitgaven (cf. Grafiek 1-3).

5.2. De kwaliteit van de overheidsuitgaven en -ontvangsten

De Raad benadrukt het belang van de kwaliteit van de overheidswerking om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te waarborgen. Uitgavenevaluaties ("spending reviews") worden op verschillende bestuursniveaus steeds vaker toegepast en kunnen bijdragen tot een efficiënter overheidsbeleid, een versterking van de doeltreffendheid van het overheidsoptreden en het identificeren van mogelijke marges voor een heroriëntering van middelen. De kwaliteit van de ontvangsten, met name hun efficiëntie, billijkheid en impact op de economische activiteit, verdient dezelfde aandacht.

De Raad beveelt aan:

de governance van het overheidsbeleid te verbeteren door een evaluatiecultuur te ontwikkelen, zowel vóór de invoering (ex ante) als na de uitvoering (ex post) van beleidsmaatregelen. Daartoe moet systematisch gebruik worden gemaakt van spending reviews en moet er ook

voor worden gezorgd dat de gegevens die nodig zijn voor zulke evaluaties beschikbaar zijn. De bevindingen ervan moeten worden gebruikt in het kader van het publieke beleid;

de resultaten van spending reviews onmiddellijk na hun afronding over te maken aan de bevoegde adviesraden, zodat deze zich erover kunnen uitspreken vóór de eruit voortvloeiende maatregelen worden vastgelegd[28].

5.3. De structurele hefbomen voor economische groei versterken

De houdbaarheid van de overheidsfinanciën kan zich niet beperken tot een beleid van besparingen (ad hoc), maar vereist een versterking van de potentiële groei van de Belgische economie. Daarom moet prioritair worden ingezet op productiviteit en werkgelegenheid.

De Raad wijst erop dat de ontwikkeling van de productiviteit een belangrijke rol speelt in het concurrentievermogen van ondernemingen, de creatie van toegevoegde waarde, het op peil houden van de levensstandaard en het vermogen van de economie om economische, sociale en ecologische uitdagingen aan te pakken. Een voldoende sterke productiviteitsgroei kan ook bijdragen tot een versterking van de economische basis waarop de overheidsfinanciën en de socialezekerheidsstelsels steunen. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de verspreiding van productiviteitswinsten binnen de economie.

Ook een verhoging van de werkzaamheidsgraad, met kwaliteitsvolle banen, is cruciaal voor de groei, de overheidsinkomsten en de beheersing van de sociale uitgaven.

Daarnaast zijn de samenstelling en de efficiëntie van de overheidsuitgaven niet neutraal voor de potentiële groei. Duurzame en toekomstgerichte investeringen in infrastructuur, de energie- en mobiliteitstransitie, onderzoek, innovatie, digitale transformatie en levenslang leren kunnen duurzame effecten op de economische activiteit genereren en op termijn bijdragen tot de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. De selectie en de evaluatie ervan verdienen daarom bijzondere aandacht. Terwijl het aandeel van de Belgische overheidsuitgaven in het bbp hoger is dan in de meeste EU-landen, zijn de overheidsinvesteringen hier relatief laag.

In deze context kunnen een optimale benutting van de beschikbare Europese financieringsmiddelen en een volledig gebruik van de flexibiliteitsmarges die het Europese begrotingskader voor investeringen en hervormingen biedt deze investeringen versterken. In het bijzonder bieden investeringsprojecten met Europese cofinanciering mogelijkheden om extra investeringen te doen die niet worden meegerekend voor de Europese uitgavengroeinorm.

[28] Het betrekken van de sociale partners en van andere belanghebbenden bij deze analyses kan bijdragen tot een rijkere maatschappelijke reflectie, een betere inschatting van de mogelijke effecten van de voorgestelde maatregelen en een versterking van zowel de kwaliteit als de legitimiteit van de beslissingen die eruit voortvloeien.

Op nationaal niveau beveelt de Raad aan:

de algemene ambitie inzake overheidsinvesteringen te verhogen als belangrijke hefboom voor productiviteit en potentiële groei, met voorrang voor projecten met een sterk effect op de economische groei, de milieu- en klimaattransitie en de digitale transformatie, met name op het vlak van infrastructuur, duurzame energie, mobiliteit en digitalisering;

ervoor te zorgen dat begrotingssaneringen deze doelstelling niet ondermijnen. Hiertoe moet de evolutie van de overheidsinvesteringen specifiek worden opgevolgd binnen het begrotingstraject van alle entiteiten en moeten prioritaire investeringen zoveel mogelijk worden gevrijwaard;

investeringskeuzes niet alleen te beoordelen op hun onmiddellijke kostprijs, maar ook op hun kosten over de volledige levenscyclus, inclusief onderhoud, en op hun economische, sociale en ecologische rendement op middellange en lange termijn;

onderzoek en ontwikkeling, technologische diffusie, productieve investeringen en levenslang leren te blijven ondersteunen, met grotere aandacht voor de efficiëntie van de gebruikte instrumenten.

werk te maken van een regelgevingskader dat het mogelijk maakt de doelstellingen van de regelgeving te verwezenlijken en dat tegelijkertijd de administratieve vereenvoudiging bevordert en rechtszekerheid biedt, en tegelijk het algemeen belang of het niveau van bescherming van consumenten, werknemers en het milieu waarborgt.

Op Europees niveau beveelt de Raad aan:

de Europese medefinanciering van de nationale programma's te optimaliseren om manoeuvreerruimte voor overheidsinvesteringen te creëren. De Raad nodigt ook de Belgische overheden uit om de opportuniteit en de haalbaarheid te analyseren van de oprichting van een Europees investeringsfonds om de verhoging van de investeringen van de lidstaten in hun transitie-inspanningen te ondersteunen. Bovendien zou de oprichting van een dergelijk fonds kunnen bijdragen tot een 'level playing field', door initiatieven te financieren die passen binnen een gecoördineerd industriebeleid, die handelsbelemmeringen wegnemen en die eerlijke concurrentie stimuleren. Ze zou het ook mogelijk maken beter te reageren op economische schokken en op financiële crisissen die verschillende lidstaten van de EU kunnen treffen. Gebruik te maken van de beschikbare flexibiliteit binnen het Europese begrotingskader, met name de cofinanciering van Europese programma's en de nationale uitzonderingsclausule voor defensie-uitgaven;

een proactieve houding aan te nemen in het debat over de Europese regels inzake staatssteun, door te pleiten voor een gelijk speelveld op Europees niveau in plaats van voor een versoepeling van de staatssteunregelgeving, die vooral de lidstaten met de grootste budgettaire speelruimte bevoordeelt. In dit kader is het wenselijk dat het CISAF[29] na 2030

[29] Clean Industrial Deal State Aid Framework (CISAF): de regelgeving rond staatssteun die door de Europese Commissie in juni 2025 werd goedgekeurd ter ondersteuning van het Pact voor een Schone Industrie (*Clean Industrial Deal*).

wordt vervangen door een gemeenschappelijk Europees financieringsinstrument dat een gelijk speelveld garandeert, zoals het hierboven vermelde Europees investeringsfonds om de transitie-inspanningen van de lidstaten te ondersteunen.

5.4. Werkgelegenheid en vergrijzing

De verhoging van de werkzaamheidsgraad is een essentiële hefboom om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën en de financiering van de sociale zekerheid te verzekeren. De noodzaak hiervan wordt versterkt door de demografische vergrijzing en door de toenemende uitgaven voor gezondheidszorg.

Om de werkzaamheidsgraad te verhogen, moet een antwoord worden gevonden op de uitdagingen inzake het tekort aan arbeidskrachten, de inadequatie van de vaardigheden en de vergrijzing van de actieve bevolking. Activering en inclusie zijn daarbij essentieel, met aandacht voor welbepaalde groepen. Hoewel toch enige vooruitgang werd geboekt, blijft België geconfronteerd met uitdagingen op het vlak van werkzaamheidsgraad en inactiviteitsgraad. De voorwaarden voor een verhoging van de werkzaamheidsgraad zijn in dit stadium evenwel nog niet volledig vervuld, zeker niet voor de groepen die zich het verst van de arbeidsmarkt bevinden.

De Raad beveelt aan:

de transities op de arbeidsmarkt te verbeteren, de aanpassing van de vaardigheden te versterken, de arbeidsmobiliteit te ondersteunen en de evolutie van de jobs en vaardigheden die zijn gelinkt aan de digitale en de milieutransitie te begeleiden, waarop tijdens recente werkzaamheden van de CRB werd gewezen. De CRB brengt hierbij in herinnering dat het gaat om een gedeelde verantwoordelijkheid van werkgevers, individuen en overheden**;**

de stimulansen om te gaan werken te versterken, en er tegelijkertijd voor te zorgen dat de valkuilen inzake werkloosheid of inactiviteit worden vermeden. Tal van elementen kunnen de verschillen in werkzaamheid tussen verschillende groepen verklaren of beïnvloeden. Werkzaamheid resulteert immers uit de combinatie van diverse factoren: zaken die de toegang tot de arbeidsmarkt bemoeilijken (vereiste vaardigheden en ervaring, selectieprocedures enz.); de kenmerken van de jobs (op het vlak van stabiliteit, verloning, arbeidsvoorwaarden of ontwikkelingsperspectieven enz.), de individuele verantwoordelijkheid (een job zoeken, vorming enz.) en bestaande belemmeringen (beperkte geografische mobiliteit, gezinsgerelateerde beperkingen (kinderopvang, mantelzorg) enz.);

de ontwikkeling van de vergrijzings- en de gezondheidszorguitgaven te benaderen vanuit een perspectief dat toereikende uitkeringen en toegankelijke, kwalitatieve gezondheidszorg verzoent met efficiëntie en budgettaire houdbaarheid;

de sociale partners al in de voorbereidingsfase te betrekken bij eventuele hervormingen in deze domeinen.

5.5. Defensie-investeringen

De Raad neemt akte van de toenemende investeringsbehoeften inzake veiligheid en defensie in de huidige geopolitieke context. Deze investeringen vormen een belangrijke budgettaire uitdaging (aangezien nog niet duidelijk is hoe de hogere uitgaven na 2029 zullen worden gefinancierd) en hebben een beperkte bijdrage tot de economische groei. Maar ze kunnen het economische en technologische potentieel van het land versterken als ze goed zijn geïntegreerd binnen een Europees industrieel en O&O-beleid.

De Raad beveelt aan:

de stijging van de defensie-uitgaven en de wijze van financiering ervan expliciet en transparant op te nemen in het meerjarige begrotingstraject;

in de context van de doelstellingen inzake nationale veiligheid en van de internationale verbintenissen van België, de economische, technologische en industriële opbrengsten van de defensie-investeringen zoveel mogelijk te maximeren. Belangrijke elementen daarin zijn synergieën met onderzoek en innovatie, competentieontwikkeling, strategische infrastructuur en industriële sectoren met een potentieel voor technologische diffusie naar de rest van de economie;

Europese samenwerking te bevorderen, zodat fragmentatie en overlappingen zoveel mogelijk worden vermeden, schaaleffecten worden gemaximaliseerd en de doeltreffendheid van de uitgaven toeneemt.

5.6. Klimaatverandering

De Raad heeft in het kader van dit verslag duidelijk vastgesteld dat de klimaatverandering een grote impact zal hebben op de economie en op de overheidsfinanciën, ook al is de precieze omvang van de impact op lange termijn onzeker. De kosten verbonden aan extreme klimaatverschijnselen, aanpassingsinvesteringen, inspanningen inzake decarbonisatie en de gevolgen van de klimaatverandering voor de groei zullen de komende decennia een toenemende druk uitoefenen op de overheidsfinanciën, zowel aan de uitgaven- als aan de inkomstenzijde. Het verslag wijst op de potentiële omvang van deze effecten op de economie en op de overheidsfinanciën en benadrukt het belang om deze nu al op te nemen in de begrotingsplanning op middellange en lange termijn. Volgens de beschikbare studies liggen de kosten van niets doen op het vlak van adaptatie op nationaal niveau hoger dan die van adaptatiemaatregelen. De kosten van gezamenlijke mitigatiemaatregelen op internationaal niveau zijn eveneens lager dan de kosten van niets doen.

Volgens de EC belemmeren hoge elektriciteitskosten de verdere decarbonisatie van de economie en met name van de verwerkende industrie. Na aftrek van belastingen en heffingen kost elektriciteit voor de industrie bijna vier keer zoveel per eenheid als gas, wat een van de hoogste verhoudingen in de EU is en de transitie van fossiele brandstoffen naar elektriciteit belemmert. Er is weliswaar een verschuiving van accijnzen van elektriciteit naar fossiele brandstoffen voor huishoudens aangekondigd, maar het is onzeker of deze verschuiving

voldoende zal zijn om de relatieve prijzen van elektriciteit en fossiele brandstoffen snel genoeg te wijzigen om de streefdoelen voor 2030 te halen[30]. (EC, 2026b)

De Raad beveelt aan:

Klimaatrisico's beter integreren in het begrotingskader

de omzetting van Richtlijn (EU) 2024/1265[31] in Belgisch recht, waarvan de omzettingstermijn op 31 december 2025 is verstreken, onverwijld af te ronden;

de klimaatrisico's, in het bijzonder de kosten van mitigatie en adaptatie evenals de impact van lagere groei, geleidelijk te integreren in de begrotingsplanning en in de langetermijnprojecties inzake budgettaire houdbaarheid. Deze integratie zou moeten steunen op scenario's die zijn opgesteld door de bevoegde instellingen en, in de geest van de richtlijn, op een klimaatlabeling van de uitgaven of op ex-ante- en ex-postklimaatimpactbeoordelingen van beleidsmaatregelen;

de missie van het CERAC en het Federaal Planbureau met betrekking tot het onderzoek van de gevolgen van de klimaatopwarming voor de economie en de overheidsfinanciën voort te zetten en te voorzien in de hiervoor nodige onderzoekscapaciteit. Zo kan worden voldaan aan de informatieverplichtingen van de richtlijn. Hij raadt ook aan voor de middelen ervoor te zorgen teneinde de blootstelling aan risico's beter te kunnen voorspellen en te modelleren, het financiële risico voor de overheden te kunnen bepalen en de noodzakelijke (publieke) uitgaven voor mitigatie en adaptatie alsook de baten ervan beter te kunnen inschatten.

Klimaatactie versterken

de inspanningen inzake mitigatie en adaptatie te versterken, met voorrang voor maatregelen met de beste kosten-batenverhouding. Als klein land heeft België een beperkte fractie van de wereldwijde uitstoot. Toch dient ieder land zijn verantwoordelijkheid op te nemen om de globale koolstofuitstoot te reduceren. De mitigatiemaatregelen dienen dus te kaderen binnen een globale inspanning van elk land. De landen die het akkoord van Parijs hebben bekrachtigd moeten hun verbintenissen blijven nakomen;

een nieuwe adaptatiestrategie op basis van o.a. het Belgian Climate Risk Assessment van het CERAC te maken, en deze te doen resulteren in een Nationaal en Federaal Adaptatieplan waaraan alle actoren participeren.

[30] De EC streeft met haar Elektrificatieactieplan naar een elektriciteitsprijs die tegen 2030 voor huishoudens hoogstens ongeveer 2,5 maal de gasprijs en voor de industrie hoogstens ongeveer 2 maal de gasprijs (tegenover bijna 4 maal vandaag) bedraagt.

[31] Richtlijn (EU) 2024/1265 van de Raad van 29 april 2024 tot wijziging van Richtlijn 2011/85/EU betreffende voorschriften voor de begrotingskaders van de lidstaten. Ze legt de lidstaten met name op informatie te publiceren over de macrobudgettaire gevolgen van de klimaatverandering en over de rampen- en klimaatgerelateerde voorwaardelijke verplichtingen.

Bestuur en transparantie verbeteren

de coördinatie tussen federale overheid en deelstaten inzake klimaat- en energiebeleid te versterken, onder andere met het oog op de effectieve uitvoering van het volgende Nationaal Energie- en Klimaatplan. Het gaat erom de samenhang en de complementariteit van de instrumenten (fiscaliteit, subsidies, normen en investeringen) te waarborgen, overlappingen en tegenstrijdige maatregelen te vermijden, en tijdig overeenstemming te bereiken over een duidelijke verdeling van de inspanningen en van de financiering ervan tussen de verschillende beleidsniveaus;

de toegang voor ondernemingen en gezinnen tot bestaande klimaatsteun op de verschillende bestuursniveaus te vereenvoudigen, onder meer door middel van gecentraliseerde informatieverstrekking en geharmoniseerde procedures.

Een transitie nastreven die milieu-, economische en sociale doelstellingen met elkaar verzoent

in het licht van de klimaatgerelateerde incidenten van de afgelopen tijd, moet een coherent en voorspelbaar transitiebeleidworden aangezet, met begeleiding voor ondernemingen en kwetsbare gezinnen . Bij de versnellende elektrificatie en defossilisering van de economie en de maatschappij zijn betaalbare en competitieve elektriciteitsprijzen voor huishoudens en ondernemingen noodzakelijk. Daarvoor zijn inspanningen nodig voor een prijsverhouding tussen elektriciteit en fossiele brandstoffen die defossilisering stimuleert. Dit beleid zou rekening moeten houden met de effecten op het concurrentievermogen van ondernemingen, op de werkgelegenheid, op de koopkracht van de meest kwetsbare huishoudens en op de bevoorradingszekerheid, en waar nodig in begeleidende maatregelen moeten voorzien, met name inzake opleiding en omscholing van werkenden.

5.7. Coördinatie tussen bestuursniveaus

De Raad neemt kennis van het onlangs gesloten samenwerkingsakkoord ter versterking van de interfederale begrotingscoördinatie en beschouwt dit als een belangrijke stap naar een meer coherente en transparante budgettaire governance. Het akkoord kan een geschikt kader bieden, niet alleen voor de opvolging van de verschillende begrotingstrajecten, maar ook voor een meer gestructureerde dialoog over hervormingen en investeringen met transversale budgettaire gevolgen.

Tal van uitdagingen waarmee België wordt geconfronteerd, zoals de vergrijzing of de klimaatopwarming, vallen onder bevoegdheden die over meerdere overheden zijn verdeeld. In die context hangt de doeltreffendheid van het overheidsbeleid niet alleen af van het begrotingsbeleid van elk bestuursniveau, maar ook van de samenhang tussen hun acties. Een doeltreffend begrotingsbeleid vergt bijgevolg voldoende overleg en afstemming over beleidsmaatregelen die aanzienlijke budgettaire gevolgen kunnen hebben voor andere overheden. Een betere inachtneming van de interacties tussen beleidsdomeinen zoals werkgelegenheid, opleiding, gezondheidszorg, energie, mobiliteit of klimaattransitie kan bijdragen tot een efficiënter en effectiever overheidsoptreden, het vermijden van onverwachte lastenverschuivingen tussen overheden en een optimale aanwending van publieke middelen.

De Raad beveelt aan:

het nieuwe samenwerkingskader niet alleen te gebruiken voor de verdeling van budgettaire normen en voor de opvolging van begrotingstrajecten van elke entiteit, maar ook voor een gestructureerde dialoog over hervormingen en investeringen met grensoverschrijdende implicaties;

de informatie-uitwisseling, gezamenlijke evaluaties en het overleg tussen entiteiten te versterken om onverwachte lastenverschuivingen tussen bestuursniveaus te vermijden en ongewenste externe effecten te minimaliseren.

5.8. Inclusie van sociaal overleg

De begrotingscorrecties, de structurele hervormingen en de investeringen die worden uitgevoerd in het kader van het nationaal budgettair-structureel plan voor de middellange termijn (NBSPMT) lopen over een traject van zeven jaar, wat de duur van een legislatuur overstijgt. Het succes ervan hangt af van hun stabiliteit en voorspelbaarheid in de tijd, en dus van een breed draagvlak. Veel van deze hervormingen hebben rechtstreeks betrekking op de arbeidsmarkt, de sociale zekerheid en de fiscaliteit, domeinen waarin de sociale gesprekspartners over deskundigheid en eigen verantwoordelijkheden beschikken.

Door hun verankering in de ondernemingen en hun aanwezigheid op het terrein zijn zij in staat de bekommernissen en behoeften van ondernemingen, van werknemers en, meer algemeen, van de burgers te vertolken. Hun betrokkenheid in een vroeg stadium maakt het mogelijk de kwaliteit van de maatregelen te verbeteren, de ongewenste effecten ervan tijdig te onderkennen, de uitvoerbaarheid en aanvaardbaarheid ervan te versterken en bij te dragen aan een overheidsbeleid dat zowel het concurrentievermogen als de sociale inclusie en ecologische transitie ondersteunt.

De Raad betreurt dat de sociale gesprekspartners niet werden betrokken bij de uitwerking van het zevenjarige begrotingstraject. De Raad herinnert eraan dat het betrekken van de sociale gesprekspartners en van de andere belanghebbende partijen vóór de indiening van het NBSPMT en de jaarlijkse voortgangsverslagen een vereiste is van het Europese begrotingskader. Deze raadpleging is ook essentieel, enerzijds, om de bekommernissen en noden van de ondernemingen, de werknemers en de burgers te begrijpen en, anderzijds, om overheidsbeleid dat het concurrentievermogen en de sociale inclusie ondersteunt te bevorderen. Het vormen van een breed draagvlak is absoluut noodzakelijk.

De Raad beveelt aan:

de sociale gesprekspartners, met name via de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, daadwerkelijk en tijdig te betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van hervormingen met een aanzienlijke sociaal-economische impact, evenals bij de voorbereiding en opvolging van het NBSPMT en de jaarlijkse voortgangsverslagen. Deze betrokkenheid zou moeten plaatsvinden tijdens de opstelling van de plannen en niet pas na hun afronding, alsook

bij een herziening van het plan en bij de voorbereiding van het volgende plan, overeenkomstig de geest van het Europese begrotingskader;

te voorzien in adequate consultatietermijnen en het gebruik van dringende adviesaanvragen te beperken tot situaties die dit rechtvaardigen;

de adviezen die door de sociale gesprekspartners bij consensus zijn aangenomen grondig te onderzoeken en op gemotiveerde wijze mee te delen welk gevolg eraan wordt gegeven.

5.9. Conclusie

De Raad is van oordeel dat de budgettaire uitdagingen waarmee België wordt geconfronteerd een evenwichtige aanpak vereisen die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën verzoent met de ondersteuning van de potentiële groei en de sociale cohesie, met inachtneming van de demografische, technologische, klimatologische en geopolitieke transities. Hij benadrukt in het bijzonder vier voorwaarden:

een geleidelijk en geloofwaardig budgettair aanpassingstraject, met aandacht voor de ontwikkeling van overheidsuitgaven en -ontvangsten en voor de evolutie van de rentelasten en de risico's voor de houdbaarheid van de schuld op elk bestuursniveau;

een versterking van de potentiële groei via een verhoging van de productiviteit en van de werkzaamheidsgraad, waarbij o.m. de overheidsinvesteringen als hefboom dienen;

de ontwikkeling van een evaluatiecultuur, zowel vóór de invoering (ex ante) als na de uitvoering (ex post) van beleidsmaatregelen door systematisch gebruik te maken van spending reviews en de bevindingen ervan te gebruiken in het kader van het publieke beleid;

een daadwerkelijke betrokkenheid van de sociale partners bij de voorbereiding en opvolging van de beleidskeuzes die hieruit voortvloeien.

Bibliografie

AGARWALA, M., BURKE, M., KLUSAK, P., MOHADDES, K., VOLZ, U., & D. ZENGHELIS (2021), “Climate Change and Fiscal Sustainability: Risks and Opportunities”, National Institute Economic Review, 258, blz. 28-46.

ALLIANZ RESEARCH (ALLIANZ, 2026), Too hot to grow: The economic costs of extreme heat, 28 mei 2026, 26 blz.

ANYFANTAKI, S., M. BLIX GRIMALDI, C. MADEIRA, S. MALOVANA en G. PAPADOPOULOS (2025), “Decoding climate-related risks in sovereign bond pricing: a global perspective”, BIS Working Papers N° 1275, 8 juli 2025, 52 blz.

BILAL Adrien en Diego R. KÄNZIG (2026), “The Macroeconomic Impact of Climate Change: Global Versus Local Temperature”, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 141, No 2., blz. 889-944

BOLTON, P., DESPRES, M., PEREIRA DA SILVA, L., SAMAMA, F. & R. SVARTZMAN (2020), Central banking and financial stability in the age of climate change, 104 blz.

CALCATERRA, M., CONSIGLIO, A., MARTORANA, V., TAVONI, M., & ZENIOS, S. (2025). “Sovereigns on thinning ice: debt sustainability, climate impacts and adaptation”, Bruegel Working paper, 06/2025, 44 blz.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (CRB, 2025), Advies over het verslag van de Nationale Raad voor de Productiviteit: Productiviteit als hoeksteen van een concurrerende, inclusieve en duurzame economie, advies, CRB 2025-2440, Brussel, 16 blz.

CENTRUM VOOR RISICOANALYSE VAN KLIMAATVERANDERING (CERAC, 2025), Belgian Climate Risk Assessment, 210 blz.

DRUDI, F., E. MOENCH, C. HOLTHAUSEN, P.-F. WEBER, G. FERRUCCI, R. SETZER, B. ADAO, S. DÉES, A. SPYROS & M. D. TÉLLEZ (2021), "Climate change and monetary policy in the euro area," Occasional Paper Series 271, European Central Bank, Frankfurt am Main, 188 blz.

EUROPESE COMMISSIE (EC, 2026a), “Debt Sustainability Monitor 2025”, Institutional Paper 332, februari 2026, Brussel, 297 blz.

EUROPESE COMMISSIE (EC, 2026b), “Aanbeveling voor een Aanbeveling van de Raad inzake het economisch, sociaal, werkgelegenheids-, structuur- en begrotingsbeleid van België”, COM(2026) 201 final, 12 blz.

EUROPESE COMMISSIE (EC, 2026c), “Landverslag 2026 - België”, Commission staff working document, SWD(2026) 201 final, 153 blz.

EUROPESE COMMISSIE: DIRECTORAAT-GENERAAL KLIMAAT, L. MONTELEONE, G. ROBERTI, F. FOSSATI, W. DAVIES, D. FORSTER, C. MIRAS LOPEZ, S. CIMINO, L. MAGDOUD, A. ILLES, C. TROZZO & G. GALLUCCIO (EC, 2026d), “Assessment of EU and Member States adaptation investment needs : study on the macro-economic impacts of the climate transition”, januari 2026, Brussel, 108 blz.

EUROPESE COMMISSIE (2026e), “The Fiscal and Distributional Impact of the Reform of Unemployment Benefits in Belgium”, Economic Brief 094, juli 2026, 16 blz.

FEDERAAL PLANBUREAU (FPB, 2025), “Physical impacts of climate change: tentative appraisal of macro-fiscal costs for Belgium”, september 2025, Brussel, 47 blz.

FEDERAAL PLANBUREAU (FPB, 2026a), “Budgettaire en sociale evaluatie van de pensioenhervorming van de federale regering”, april 2026, Brussel, 40 blz.

FEDERAAL PLANBUREAU (FPB, 2026b), “Regionale economische vooruitzichten 2026-2033”, juli 2026, Brussel, 68 blz.

FEDERAAL PLANBUREAU (FPB, 2026c), “Economische begroting 2026-2027, Economische vooruitzichten 2028-2031”, juni 2026, Brussel, 70 blz.

FEDERAAL PLANBUREAU (FPB, 2026d), “Bronnen van groei van de arbeidsproductiviteit in België”, april 2026, Brussel, 3 blz.

FOD FINANCIËN en FOD VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU (2026), Federale inventaris van subsidies voor fossiele brandstoffen, juli 2026, 101 blz.

HEIMBERGER P., J. HUBER & J. KAPELLER (2020), “The power of economic models: the case of the EU’s fiscal regulation framework”, Socio-Economic Review, Volume 18, Issue 2, april 2020, blz. 337–366

HEIMBERGER P., M. GÖKTEN & J. UNGER (2026), “Macroeconomic and fiscal implications of structurally higher defence spending in the European Union”, Brussel: Europees Parlement, EGOV, 34 blz.

MANESCU, Cristiana Belu (2026), "Public Investment Management Practices in the EU : A comparative analysis based on the second Commission survey”, EC’s DG for Economic and Financial Affairs, Discussion Paper 247, juni 2026, 33 blz.

MONITORINGCOMITÉ (2026a), “Voorlopige realisaties 2025, Raming 2026, Meerjarenraming 2027-2031”, 23 maart 2026, 163 blz.

MONITORINGCOMITÉ (2026b), “Actualisatie 2026, Raming 2027, Meerjarenraming 2028-2031”, 6 juli 2026, 178 blz.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (2026), “Verslag 2025”, Brussel, 299 blz.

NATIONALE RAAD VOOR DE PRODUCTIVITEIT (2025), “Jaarverslag 2025”, 60 blz.

OESO (2026), “OECD Economic Surveys: Belgium 2026”, OECD Publishing, Parijs, 140 blz.

PAULUS N. & H. BOGAERT (2026), "L'impact des agences de notation sur les taux d'intérêt du gouvernement fédéral belge : Analyse empirique," Série Politique Économique 124, Université de Namur, Centre de Recherches en Économie Régionale et Politique Économique, 74 blz.

PINDYCK, Robert S. (2013), “Climate Change Policy: What Do the Models Tell Us?”, Journal of Economic Literature 2013, 51(3), blz. 860-872

RAAD VAN DE EUROPESE UNIE (2026), “Aanbeveling van de Raad inzake het economisch, sociaal, werkgelegenheids-, structuur- en begrotingsbeleid van België”, 24 blz.

REKENHOF (2025), “Circulaire economie – Voorbereiding, uitvoering en opvolging van het federale transitiebeleid”, september 2025, 92 blz.

REKENHOF (2026), “Commentaar en opmerkingen bij de ontwerpen van aanpassing van staatsbegroting voor het begrotingsjaar 2026”, Brussel, 65 blz.

REXECODE (2021), La soutenabilité de la dette publique ou le dilemme des émissions, Document de travail n° 78, 04/2021, 45 blz.

STUDIECOMMISSIE VOOR DE VERGRIJZING (SCvV, 2026), “Jaarlijks Verslag”, Hoge Raad van Financiën, juli 2026, 82 blz.

STUDIECOMMISSIE VOOR OVERHEIDSINVESTERINGEN (SCvO, 2024), “Stand van Zaken van overheidsinvesteringen in België 2024”, Hoge Raad van Financiën, juli 2024, 56 blz.

ZAMPOLLI, Fabrizio (2026), “Financial stability limits on fiscal space”, BIS Working Papers N° 1339, 26 maart 2026, 47 blz.